

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

**ŽELEZNIČNÍ ROMÁNY ADOLFA BRANALDA A REAKCE NA NĚ
V DOBOVÉM KONTEXTU**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Veronika Kočí

Specializace v pedagogice, Český jazyk se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: PaedDr. Jiří Staněk, CSc.

Plzeň, 2016

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 24. května 2016

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu své bakalářské práce panu PaedDr. Jiřímu Staňkovi, CSc. za vstřícný přístup, cenné rady, věcné připomínky a čas, který mi věnoval.

OBSAH

ÚVOD.....	7
1 DOBOVÝ KONTEXT.....	8
2 PORTRÉT AUTORA.....	10
2.1 ŽIVOT.....	10
2.2 OSOBNÍ ŽIVOT.....	12
2.3 DÍLO.....	13
2.4 OCENĚNÍ.....	15
3 SEVERNÍ NÁDRAŽÍ.....	16
3.1 DĚJ.....	16
3.1.1 Kapitola první.....	16
3.1.2 Kapitola druhá.....	16
3.1.3 Kapitola třetí.....	17
3.1.4 Kapitola čtvrtá.....	18
3.1.5 Kapitola pátá.....	18
3.1.6 Kapitola šestá.....	19
3.1.7 Kapitola sedmá.....	19
3.1.8 Kapitola osmá.....	20
3.1.9 Kapitola devátá.....	20
3.2 PROSTŘEDÍ.....	21
3.3 POSTAVY.....	22
3.4 KOMPOZICE.....	23
3.5 JAZYK.....	24
3.6 REAKCE NA SEVERNÍ NÁDRAŽÍ.....	24
3.6.1 Zápas o román pokračuje.....	24
3.6.2 Boj o hrdinu v naší literatuře.....	26
3.6.3 Slibný realistický román.....	27
3.6.4 Okupační román o železničářích.....	28
4 LAZARETNÍ VLAK.....	29
4.1 DĚJ.....	29
4.1.1 Kapitola první.....	29
4.1.2 Kapitola druhá.....	29
4.1.3 Kapitola třetí.....	30
4.1.4 Kapitola čtvrtá.....	30
4.1.5 Kapitola pátá.....	30
4.1.6 Kapitola šestá.....	30
4.1.7 Kapitola sedmá.....	31
4.1.8 Kapitola osmá.....	31
4.1.9 Kapitola devátá.....	31
4.2 PROSTŘEDÍ.....	31
4.3 POSTAVY.....	32
4.4 KOMPOZICE.....	33
4.5 JAZYK.....	33
4.6 REAKCE NA LAZARETNÍ VLAK.....	34
4.6.1 Branaldův lazaretní vlak.....	34
4.6.2 Román o pražském povstání.....	36
4.6.3 Nepravdivý obraz našeho osvobozenického boje.....	37

5	KRÁL ŽELEZNIC.....	39
5.1	DĚJ.....	39
5.1.1	Český Manchester	39
5.1.2	Babylonská věž	39
5.1.3	Fosfor.....	40
5.1.4	Železný kříž	40
5.1.5	Oheň a voda.....	41
5.1.6	Vlk proti vlku.....	41
5.1.7	Generální útok.....	42
5.1.8	Soumrak bohů	42
5.2	PROSTŘEDÍ	43
5.3	POSTAVY	43
5.4	KOMPOZICE	45
5.5	JAZYK.....	46
5.6	REAKCE NA KRÁLE ŽELEZNIC.....	47
5.6.1	Stesk nad díly, která se opozdila.....	47
5.6.2	Nový historický román.....	48
5.6.3	Historický román má budoucnost: hovoříme s Adolfem Branaldem	48
5.6.4	Úvahy nad současnou prózou.....	49
5.6.5	Historický román na nových cestách?	50
5.6.6	Branaldův král železnic	51
6	ZAJÍMAVOSTI.....	52
	ZÁVĚR	54
	RESUMÉ	56
	SEZNAM LITERATURY	57
	SEZNAM PŘÍLOH	59
	PŘÍLOHY.....	I

ÚVOD

Tato bakalářská práce se bude zabývat částí díla spisovatele Adolfa Branalda. Poprvé jsem o něm slyšela na přednášce ze Současné české literatury a velmi mě zaujal. Doma jsem si vyhledala základní informace o jeho životě a díle a byla jsem překvapená jak rozsáhlostí jeho díla, tak i skutečností, že jsem o něm do té doby neslyšela. Díky tomuto zážitku jsem se ve své bakalářské práci rozhodla věnovat alespoň některým jeho románům podrobněji.

Cílem práce bude přiblížit tři Branaldovy „železniční romány“. První dva, *Severní nádraží* a *Lazaretní vlak*, jsem zvolila z důvodu nesouhlasného přijetí ze strany literární kritiky, což mě velmi zajímalo. Třetí román *Král železnic* do práce zařazuji proto, že se jedná o další velký román s železniční tematikou.

Práce bude rozdělena do šesti hlavních kapitol. V první kapitole popíši dobu, ve které vyšly Branaldovy romány. Druhá kapitola bude věnována životu autora. Další tři kapitoly se budou zabývat jednotlivými romány a jejich rozborem. Každý titul bude analyzován z hlediska dějové linie, charakteristiky postav a prostředí, kompozice, jazykových prostředků a konečně z reakcí na romány z dobového tisku. Poslední kapitola bude věnována zajímavostem ze života a díla Adolfa Branalda a obrazovým přílohám.

Při sbírání informací o Branaldově životě jsem dospěla k nemilému zjištění. Jedinou publikací o jeho životě byla útlá monografie od Aleše Hamana, která vyšla v roce 1963. Další informace budu čerpat z pořadů České televize.

1 DOBOVÝ KONTEXT

Po skončení druhé světové války nastalo během let 1945- 1948 období relativní svobody. Společnost se vzpamatovávala z prožitých hrůz a od umělců a spisovatelů se očekávalo, že budou veřejně adorat osvoboditele a očerňovat nepřítele. Spisovatelé se často vraceli ke své předválečné tvorbě nebo se snažili „vypsat“ z hrůzných událostí posledních let. Nejrychleji na tyto skutečnosti a požadavky reagovala poezie, která vznikala bezprostředně po válce, v próze, která vyžadovala více času, se nejvíce uplatňovaly žánry reportáže a dokumentu.

Spisovatelé reagovali na zkušenosti z válečného období různě a v literatuře se časem diferencovaly dva hlavní proudy. První bral válku jako „výzvu k aktivnímu jednání ve jménu nového kolektivismu“¹, druhý viděl hlavně „tragický rozměr skutečnosti a osamělosti individua v moderním světě“.² Z tohoto proudu vznikala próza s existenciálními motivy.

V průběhu let sílila moc komunistické strany, která měla o literatuře a její funkci jasnou představu: literatura se měla stát nástrojem režimu a propagátorem jeho myšlenek. Žádoucím hrdinou byl takový člověk, který by se aktivně podílel na budování nového světa, který by byl schopen oběti a byl druhým příkladem. Komunistická strana chápala literaturu jako prostředek k uskutečnění svých cílů. Měla sloužit jak politicky, tak výchovně. Byl kladen důraz na adoraci režimu a respektování zásad socialismu. Spisovatelům se značně zúžilo pole působnosti, protože v případě, že chtěli být dále vydáváni, museli respektovat daná pravidla a nesměli vybočovat z normy. Literatura se časem rozdělila do tří proudů - oficiálního, ineditního a exilového. Spisovatelům oficiálního proudu bylo důrazně doporučeno psát optimisticky v budovatelském duchu, témata měli čerpat z výrobního prostředí, z továren, dílen, dolů, staveb hutí a přehrad.³

Po únorovém převratu v roce 1948 došlo k velkým „ideologickým očištěním“. Kulturní a spisovatelské organizace byly rozpuštěny nebo podřízeny Syndikátu českých spisovatelů. V řadách vysokoškolských zaměstnanců došlo k velkému propuštění učitelů a vyloučení řady studentů. Již v prvních měsících po únorovém převratu dochází k prvním vlnám emigrace a pomalu vzniká exilový, byť skromný kulturní život.

Próza ze začátku padesátých let měla velmi omezená témata. Nejčastějším byl boj „starého, zanikajícího světa se světem novým, mířícím k radostné beztrádní budoucnosti,

---

¹JANOŠEK, Pavel. *Přehledné dějiny české literatury 1945 – 1989*. Praha: Academia, 2007. s. 59.

² Tamtéž, s. 59.

³ Tamtéž, s. 90.

v níž práce pro celek bude naplněním smyslu života jedince.“⁴ I postavy měly mít své typické rysy a jejich řeč musela odpovídat sociální třídě, ve které se nacházely. Žádané byly hlavně budovatelské a historické romány.

V padesátých letech vychází také diptych Adolfa Branalda. Podle rysů tehdejší doby je zřejmé, že jeho romány se s velkým nadšením kritiky nesetkaly. Pohoršoval je hlavně tím, že se na české i německé postavy díval jako na „*individuality formované každodenními starostmi*“.⁵ Ani výběr postavy Jaromíra Babánka, úředníka, který si cestu k pochopení války a revoluce teprve hledá, nebyl podle tehdejších představ. V roce 1959 vychází Branaldův další román s železniční tematikou *Král železnic*. Tento historický román vyšel v době, kdy docházelo k velkému uvolňování ve všech sférách života. V době, kdy byli vydáváni autoři, kteří byli do té doby zakázáni, a spisovatelům nebylo nařizováno, o čem smí psát nebo nesmí, přišel Branaldův *Král železnic*. V době, kdy vycházeli Škvoreckého *Zbabělci* a velké pozornosti se dostávalo knihám Arnošta Lustiga, neměl již jeho historický román šanci na nadšené přijetí čtenářů a literární kritiky.

---

⁴ JANOUŠEK, Pavel. *Přehledné dějiny české literatury 1945 – 1989*. Praha: Academia, 2007. s. 137.

⁵ Tamtéž, s. 145.

2 PORTRÉT AUTORA

Dětský filmový herec, spisovatel, dramatik, úředník v bance, vedoucí prodeje v olejářské firmě Speedwell Motor Oils, obchodní vedoucí v autodílně, pianista v kině, prodavač knih, výpravčí vlaku, tiskový mluvčí inspektora Státních drah, vedoucí redaktor v nakladatelství Československý spisovatel, dokumentarista prvního barevného filmu o filmu a především spisovatel na volné noze. Tím vším byl jeden velký autor, který se dožil úctyhodného věku 97let a který má na svém kontě více než třicet knih a téměř dvacet divadelních her. V následujících podkapitolách se proto blíže zaměřím na Branaldův život a dílo, které je velmi rozsáhlé a tematicky bohaté.

2.1 ŽIVOT

Adolf Karel Branald se narodil 4. října 1910 v Praze. Otec byl známý herec a režisér Richard František Branald, matka byla herečka Marie Růžková- Branaldová. Od raného dětství trávil malý Karel více času v zákulisí a pozorováním dějů kolem sebe než s kamarády venku. Již v této době se v něm začíná rozvíjet dar, který Aleš Haman nazval jako „*umění dívat se kolem sebe, schopnost prožívat všední pracovní skutečnost jako nádherný zážitek plný vůně a barvitosti.*“⁶

Vyrůstat jako herecké dítě mělo své kladné i záporné stránky. Mezi kladné patřil život plný stále nových dobrodružství a poznávání cizích měst. Jako malý zvědavý chlapec prožíval dětství plné vzrušení a napětí. Na jevišti viděl lesklé kulisy a krásné, šťastné herce. Jakmile bylo po představení, poznával i stinné stránky kočovného života - unavené rodiče, chladné cizí pokoje a bídu.

Během první světové války zažívali Branaldovi jedno z nejtěžších období života, neboť bloudili po Čechách a Moravě, zápasili s hladem a strach byl neustále přítomný všude kolem nich. Konec války rodině také nepřinesl jen pozitiva, protože Karlův otec vážně onemocněl. Otcova léčba stála rodinu veškeré úspory, ale právě tehdy začala v Branaldovi mladším růst víra v dobrého člověka. Ve chvíli, kdy ostatní herci přišli, aby jim finančně vypomohli, aniž by očekávali cokoli na oplátku.

Chvíli po válce pro Karla divadelní putování skončilo a byl nucen přestěhovat se k příbuzným do Prahy. Spořádaný a střídmý život v měšťácké domácnosti byl pro chlapce nudným. Jeho jediným rozptýlením byly hry se zamlklým strýcem, občasné návštěvy rodičů a pobyty u dědečka v Podskalí. Právě dědeček, v té době knihovník pražské

---

⁶ HAMAN, Aleš. *Adolf Branald*, Československý spisovatel, 1963. s. 7.

knihovny, probudil v Karlovi touhu po knihách. Četl jednu knihu za druhou, a čím více jich přečetl, tím větší touhu měl sám něco napsat. Branaldovy první literární pokusy se týkaly poezie.

Ještě v měšťance musel Karel použít své druhé jméno Adolf. Donutil ho k tomu ředitel školy, a tak ve školní lavici seděl pilný žák Adolf Branald, zatímco na divadelních plakátech bylo jeho umělecké jméno Karel Branald.

Branaldův otec se chvíli věnoval i filmu. Malý Karel dostal možnost si na vlastní kůži vyzkoušet roli herce. Hrál ve dvou otcových filmech a ve dvanácti letech si zahrál hlavní roli Venouška Dolejše ve filmu režiséra Svatopluka Innemanna z roku 1922 *Venoušek a Stázička*. Zatímco otec u filmu dlouho nezůstal a po neúspěchu s filmem *Utrpením ke slávě*⁷ se opět vrátil k divadlu, Karel se zapsal na obchodní akademii, čímž nesplnil otcovy představy o tom, že se stane hercem.

Na obchodní akademii nastoupil jako nadaný student, básník, herec a komediant. Ihned si získal spoustu přátel a oblíbil si ho také učitel českého jazyka, protože Branaldovy slohy byly nápadité, humorné a psané lehkým stylem. Po vzoru svého dědečka se stal knihovníkem školní knihovny a i nadále četl spoustu knih. Opět se mu vrátila jeho stará vášeň pro literaturu a pokoušel se psát. Prvního většího literárního úspěchu dosáhl Adolf Branald až na konci svých studií, kdy byly některé jeho texty otištěny ve Studentském časopise.

Po absolvování povinné vojenské služby dostal místo úředníka v bance. Branaldova kočovná povaha ho po celý život velmi silně ovlivňovala, proto u žádného ze svých mnoha zaměstnání dlouho nevydržel.

Další pracovní zkušenosti získal ve Speedwell Motor Oils. Díky svým komunikativním schopnostem, dovednosti naslouchat lidem a porozumět jejich problémům Branaldova kariéra rychle stoupala. Za měsíc se stal vedoucím prodejního oddělení, měl možnost cestovat a seznámit se tak se spoustou zajímavých lidí. Jedním z nich byl například, jak uvádí Aleš Haman ve své krátké monografii, nejrychlejší muž Rakouska Willi Schörg, který ho vozil ve své bugatce po Semmeringu.⁸

Po této zkušenosti následovalo v Branaldově životě období pestrých pracovních příležitostí. Chvíli hrál klavírní doprovody k němým filmům v kině Louvre a prodával knihy, za nějaký čas ho opět lákal obchod. Stal se obchodním vedoucím autodílny, poté přešel ke konkurenci a nakonec se vrátil k divadlu a psal s otcem divadelní hry pro

---

⁷ *Na plovárně s Adolfem Branaldem* [televizní pořad]. Režie Jan Hojtaš. Česko, 2001.

⁸ HAMAN, Aleš. *Adolf Branald*, Československý spisovatel, 1963. s. 14.

ochotnické soubory. Jejich hry neměly vysokou uměleckou hodnotu, ale psali je pro pobavení lidí. Vznikaly hry s názvy *Anča komediantka*, *Král muzikantů*, *A v tom zámku byla panna*, *Dcerušky tatíka Berušky*⁹ a další.

V létě 1936 začal svou kariéru na železnici, které předcházela vtipná událost s otcem. Jednoho dne se vraceli z představení a na vlakovém nádraží čekali na vlak. Z nádražní budovy vyšel výpravčí, zvedl svou červenou čepici a vlak se rozjel. Branald i jeho otec celou situaci se zájmem pozorovali a ve chvíli, kdy mu otec řekl: „Hele, tohle jsi ještě nedělal!“ věděl, kam povedou jeho další kroky. Hned druhý den ráno si podal žádost na železnici, aby se mohl stát výpravčím.¹⁰

Ačkoli se železnice stala jednou z jeho celoživotních lásek, ke které se ve svých knihách mnohokrát vrátil, ani u práce výpravčího po zbytek života nezůstal. Jeden čas pracoval jako tiskový mluvčí Státních drah a poté byl redaktorem v Československém spisovateli. Nakonec se stal spisovatelem na volné noze a svůj první román vydal ve třiceti sedmi letech.

2.2 OSOBNÍ ŽIVOT

Adolf Branald byl jednou ženatý. Se svou o třináct let mladší manželkou se znali již z doby Adolfových studií na obchodní akademii, neboť bydleli v sousedních domcích. Vzali se v listopadu roku 1940. O dva roky později se jim narodila první dcera Helena, o čtyři roky později druhá dcera Karla a za dalších dvanáct let se manželům splnilo velké přání a narodil se jim syn Richard.

Nejblíže k otcově profesi má dcera Karla, která nejdříve pracovala v knihovně, poté v Pedagogickém nakladatelství a nakladatelství Albatros. Společně s kolegyní založila nakladatelství Amulet a pořádala různé akce pro děti. Nyní dělá korektury dětských knížek pro různá nakladatelství a občas rediguje knížky.¹¹ Dcera Helena se přestěhovala do Německa, syn Richard je lékař- ortoped.

Branald byl také velkým sběratelem. Sbíral známky, mince, časopisy, pohlednice starých měst a z divadelního prostředí. Vystříhoval si zajímavé novinové články, které si lepil do knihy s názvem *Zprávy a moudra*.¹²

Dům na Spořilově, ve kterém Branald s rodinou bydlel, byl neustále plný lidí, ale jakmile začal psát, muselo být v celém domě naprosté ticho a klid. Zároveň měli doma

---

⁹ HAMAN, Aleš. *Adolf Branald*, Československý spisovatel, 1963. s. 14.

¹⁰ *Na plovárně s Adolfem Branaldem* [televizní pořad]. Režie Jan Hojtaš. Česko, 2001.

¹¹ *Potomci slavných: Adolf Branald* [televizní pořad]. Režie Václav Filip. Česko, 2010.

¹² Tamtéž.

Branaldovi zavedená určitá pravidla, která se musela dodržovat. Oběd se podával ve 12:00, večere v 18:00 a bylo nepřipustné, aby si skákali do řeči.¹³

Adolf Branald zemřel po dlouhé nemoci 28. září 2008.

2.3 DÍLO

Svou první knihu vydal v roce 1947, jeho poslední kniha vyšla v roce 2005. Během téměř šedesáti let napsal přes třicet knih. Jeho úplně první román ve formě deníkových záznamů, které zachycovaly těžké časy během okupace, byl nucen ze strachu schovat do komínové šachty. Bohužel na něj zapomněl a o dva měsíce později zbytky svého ohořelého románu zakopal na zahradě. Po konci války z románu zůstaly jen ztrouchnivělé zbytky. Tato událost byla pro Branaldův další spisovatelský život důležitá, neboť „*končí životní pouť Karla Branalda, začíná tvůrčí cesta spisovatele Adolfa Branalda*“.¹⁴ Na následujících stránkách jsem se rozhodla popsat alespoň několik knih z jeho bohatého repertoáru.

Stříbrná paruka

První román se jmenoval *Stříbrná paruka*. Pokračování románu z divadelního prostředí nesl název *V hlavní roli Matyáš*. Oba díly vyšly ve stejném roce, a sice 1947. V druhém vydání *Stříbrné paruky* se Adolf Branald rozhodl oba díly spojit v jednu knihu. Román je věnován otci Richardu Branaldovi, který chtěl mít ze syna herce a později režiséra. Autor v knize vzpomíná na své dětství strávené u divadla- na dny, kdy chodil s cedulí od chalupy k chalupě a zval lidi na večerní představení. Každý večer hrál jinou malou roli a každých pár týdnů chodil do jiné školy. Sám autor na přebalu knihy píše: „*Prožil jsem své mládí u divadla ještě v romantické době, kdy se k divadlu utíkalo z lásky k umění, dokonce i z vlastenecké touhy probouzet lidi divadlem. Tedy bez záruky na sladký život a oslňující světla ramp.*“¹⁵ V době psaní *Stříbrné paruky* pracoval Adolf Branald na železnici, ale divadlo ho stále přitahovalo a byl neustále v kontaktu s herci. Svou první knihu napsal jako zpověď ze své divadelní lásky, ale i zrady, které se na divadlu dopustil tím, že se hercem nakonec nestal. Aby se sami herci v knize nepoznali, zasadil děj o několik desítek let zpět.

Kniha se stala předlohou pro stejnojmenný pětidílný seriál, který natočil Jan Schmidt v roce 2001. V hlavních rolích se objevili Boris Rösner a Petra Jungmannová.

---

¹³ *Potomci slavných: Adolf Branald* [televizní pořad]. Režie Václav Filip. Česko, 2010.

¹⁴ HAMAN, Aleš. *Adolf Branald*, Československý spisovatel, 1963. s. 16.

¹⁵ BRANALD, Adolf. *Stříbrná paruka*, Chvojkovovo nakladatelství, 2002.

Severní nádraží, Lazaretní vlak

Diptych s železniční tematikou, který byl pro Branalda zásadní. Za prvé píše o své druhé velké lásce, o železnici, za druhé šlo o romány, které nespĺňovaly ideologické předpoklady pro úspěšná díla tehdejší doby. Knihám se více věnuji v samostatných kapitolách, proto je v této části práce nebudu dále rozebírat.

Dědeček automobil

V letech 1955 a 1956 napsal tři knihy pro dětské čtenáře. *Tisíc a jedno dobrodružství* (1955), *Dědeček automobil* (1955) a *Vandrovali vandrovnici* (1956). Nejúspěšnější byla kniha *Dědeček automobil*, která vyšla v roce 1955 v nakladatelství Československý spisovatel. Adolf Branald na ní spolupracoval s Kamilem Lhotákem, který ji velmi vydařeně ilustroval a sám považuje kresby v této knize za své nejlepší. Kniha byla o rok později zfilmována Alfrédem Radokem a v té době ještě neznámým Milošem Formanem.

Král železnic

Historický román z roku 1959 opět s železniční tematikou. Příběh o Bethelu Henrym Strousbergovi, který připravil o domov i o práci tisíce českých lidí. Knize je věnována samostatná kapitola, proto ji v této části nebudu dále rozebírat.

Skříňka s líčidly

Druhá vzpomínková kniha s divadelní tematikou vyšla poprvé v roce 1960 v nakladatelství Československý spisovatel. Autor ji tentokrát věnoval své mamince.

Vizita

Branaldova zřejmě nejznámější kniha byla poprvé vydána roku 1967. *Vizita* je jediná kniha z nemocničního prostředí, kterou Branald napsal. Na pozadí každodenního chodu nemocnice popisuje své postavy v náročných a emočně vypjatých situacích. Postavy v sobě objevují takové pocity a obavy, o kterých samy ani nevěděly.

Na motivy románu natočil Karel Kachyňa hned dva filmy. První v roce 1981. Hlavní roli ve filmu *Pozor, vizita!* ztvárnil Rudolf Hrušínský. Druhé filmové zpracování z roku 1983 se jmenovalo *Sestřičky*. V hlavních rolích se představily Alena Mihulová a Jiřina Jirásková.

Důvod k zabití

Kriminální příběhy podle skutečných událostí vyšly poprvé v roce 1969. V příbězích se snaží odhalit motivaci pachatelů k vraždám na základě jejich psychologie a mezilidských vztahů.

Valčík z Lohengrina

Kniha vydaná v roce 1972 se stala na dlouhou dobu autorovou poslední vydanou publikací. V roce 1969 vystoupil z KSČ, ve které byl od roku 1948, a dlouhou dobu nesměl publikovat. *Valčík z Lohengrina* je opět vzpomínková kniha, tentokrát na Branaldova studia na obchodní akademii, práci železničáře a začátky jeho spisovatelské kariéry.

Tichý společník

Svou poslední knihu vydal v roce 2005 a ve svých vzpomínkách se vrací k významným postavám české umělecké scény. Vzpomíná na Jaroslava Seiferta, Ladislava Havlase, Alfréda Radoka, Cyrila Boudu, Františka Hrubína, Jana Wericha, Františka Kožíka a Bohumila Hrabala.

2.4 OCENĚNÍ

Adolf Branald získal za své dílo titul zasloužilého umělce v roce 1965 a o rok později získal cenu PEN klubu za celoživotní dílo. V roce 2003 získal za *Převleky mého města* (2002) Cenu Miroslava Ivanova za literaturu faktu a v roce 2008 získal od tehdejšího prezidenta Václava Klause Medaili Za zásluhy I. stupně, kterou dostal in memoriam, protože měsíc před udílením vyznamenání zemřel.

3 SEVERNÍ NÁDRAŽÍ

3.1 DĚJ

Děj knihy se odehrává v období šesti let. V každé kapitole je zmíněna zásadní událost tehdejší doby, díky které se čtenář může lépe orientovat v časovém rozpětí. Pro upřesnění souvislostí a děje jsem na následujících stranách rozčlenila děj románu do devíti odstavců podle jednotlivých kapitol.

3.1.1 KAPITOLA PRVNÍ

Celý svět byl nadšený, neboť válka nebude. Diplomaté zachránili světu mír a neustálá hrozba války byla definitivně odvrácena.

V 6: 48 téměř skončila noční směně služba. Přednosta Severního nádraží pozoroval tři proudy lidí, které přicházely do nádražní budovy. Hlavní budovou přicházeli pokladníci, nosiči, dozorčí Belza, vrátní a oficiálové, také dělníci, kteří spěchali na první ranní vlak, a děti se školními brašnami. Širokou branou od nákladiště přicházeli tranzitéři, oficiál Kohák, topič Lába, posunovač Salakvarda, lepiči, kalkulanti, strážníci, zloději, avizéři a závozníci. Zároveň tudy přicházeli čističi, inspektor Fíc, uklízečka Emilka a další lidé, kteří pracovali na Severním nádraží. Třetí skupinou, která přicházela úzkou brankou za výtopnou, byli výměnáři, zarážkáři, hradlaři, hadičkáři a černé panstvo, tedy strojvůdci, topiči, průvodčí, čerpaři a uhlíři.

Vratnému Mikoláškoví konečně dorazil z Moldavy jeho synovec Standa, kterému na Severním nádraží zajistil práci. Standa by si rád povídal o politice, ale Mikolášek mu radil, aby se do politiky nepletl, a vyprávěl Standovi o historii nádraží.

V 7: 39 přišel na nádraží telegram, že mají zrušit nádražní velitelství. Poručík Kolda nebyl z informace nadšen. Nedokázal si představit, jak bude odpovídat na synovy zvědavé otázky. Neustále se mu hlavou honila myšlenka *„jak ti mám, ty můj rozumku, vysvětlit, že jsme zachránili světu mír a přitom si vášnivě přejeme válku?“*¹⁶ I jeden z jeho skupiny četařů mu řekl, že celá skupina šestadvaceti mužů by raději ležela mrtvá, ale s vědomím, že se o něco pokusili, než aby se vrátili bez sebemenší snahy o změnu domů k matce.

3.1.2 KAPITOLA DRUHÁ

Přednosta Severního, Jaromír Babánek, napsal hlášení o příchodu německého vojska na nádraží. Musel jim dát k dispozici několik místností, na dvanácti místech nádraží

---

¹⁶ BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. Československý spisovatel, 1965. s. 20.

byly vyvěšeny vyhlášky v německém i českém jazyce a bylo zakázáno pohybovat se venku po dvacáté hodině večerní, neměli dotyčný červený legitimační lístek.

Celé nádraží se připravovalo na příjezd německého generála. Ve chvíli, kdy měl vlak s generálem vjet do nádraží, se stala v kolejišti nehoda. Z jiného vozu se na koleje vysypaly pražce a vjezd na nádraží byl znemožněn. Generál dorazil s šestiminutovým zpožděním a okamžitě pověřil doktora Weisshuta vyšetřováním této události. Veškerou vinnu na sebe vzal výpravčí Kolda, který byl za trest poslán do Německa na Anhalter. Před odjezdem se ještě dohodnul s náměstkem Lerousem, že se se ženou postarají o jeho syna Jiřího.

28. října měli všichni lidé na kabátě připnuté trikolóry. Náměstek Lerous vyšel ráno z domu se stužkou hrdě připnutou na klopě svého saka, ale po rozhovoru s přednostou stanice stužku rychle sundal a schoval do kapsy. On, jako vedoucí pracovník, tyhle věci dělat nesmí.

Standa se vrátil domů až pozdě v noci, protože byl v davu lidí, který procházel městem. Všichni měli trikolóry, strhávali německé tabulky a brečeli, když jim vojáci drželi ruce a strhávali stužky. Mikolášek ale nechtěl nic takového slyšet, protože neměl politiku rád a nechtěl se do ní plést.

3.1.3 KAPITOLA TŘETÍ

Němečtí vojáci postřelili studenta a ten na následky zranění zemřel. Lidé nosili na nádraží věnce, aby mladíka uctili. Vojáci ale z věnců strhali stuhy a naházeli je do služebního vozu. Tehdy Jaromír Babánek poprvé poznal, jak jsou krutí. Přednosta zároveň věděl, že jeho lidé schválně ničí stroje, ale nemohl proti tomu nic dělat: „*Přemýšlím-li však déle o té věci, dospívám k úsudku, že i oběti jsou nutné. A to jest příčinou mé dnešní rozpolcenosti. Nesouhlasím s nimi- přesto nemohu jít proti nim.*“¹⁷

Z nádraží byl odvezen Masarykův pomník. Průvodčí Hlaváč vyčítal náměstkovi Lerousovi, že pomník víc nebránil a že není jedním z nich. Lerous mu připomněl, jak kvůli nim riskuje, když zdržuje všechna hlášení závad.

Na Severním měli vrátní poprvé vyvolávat i německy, ale Mikolášek i tentokrát vyvolával pouze česky. Rozhodnul se, že ve svých šedesáti dvou letech má odslouženo a šel do penze.

Jiří Kolda přinesl domů letáček. Náměstek Lerous letáčku nejdřív nepřikládal žádnou velkou důležitost, i když věděl, jak jsou nebezpečné. Ale když zjistil, že jeden

---

¹⁷ BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. Československý spisovatel, 1965. s. 55.

z jeho zaměstnanců s manželkou i dcerou byl odveden gestapem, rychle běžel domů, aby letáček zničil.

3.1.4 KAPITOLA ČTVRTÁ

Ke konci listopadu zaměstnanci Severního stále častěji vnášeli chaos do pravidelnosti železniční dopravy. Přednosta jim rozuměl, ale stále s nimi nesouhlasil. Stále chtěl věřit, že řešení celé situace je jinde než v ničení drážního majetku. Ale po zatčení strojvedoucího Bíny, který striktně dodržoval pravidla stejně jako přednosta, začal ještě více pochybovat o správnosti svých tvrzení.

Na Severní přišel nový sekretář Pracht a jeho věrným pomocníkem se stal výpravčí Macura. Z Říše přišel rozkaz, že musí poslat čtyřicet mužů do Německa. Přednosta Babánek se čtyři hodiny snažil za každého muže bojovat, ale nakonec neubráníl nikoho. Jen starého popeláře a průvodčího Hlaváče. Ten ale nezůstal na Severním proto, že měl nemocnou manželku a šest dětí, jak se domníval přednosta, nýbrž z toho důvodu, že to bylo přísně tajné přání doktora Weissshuta.

3.1.5 KAPITOLA PÁTÁ

Robert Macura přišel za bývalým přednostou, aby ho varoval. Současný přednosta Severního, Robertův otec, věděl o tajném spolku železničářů na Severním. Stačilo by jedině Macurovo slovo a spousta lidí by přišla o život. Starý pán dlouho přemýšlel, kde se spolek schází, ale nakonec je vypátral. Trochu je varoval, trochu jim vynadal, něco málo jim poradil a hlavně doufal, že ho vezmou mezi sebe. A oni ho vzali.

Na Severní přišlo padesát dva žen, které musely plnohodnotně zastoupit práci mužů, kteří byli posláni do Berlína. K pokladnímu Beníškovi přišla do kanceláře slečna Lila Škramíšková. A i když z dámské společnosti nebyl v první chvíli vůbec nadšený, postupem času se do své kolegyně zamiloval.

Jedna z dívek pracujících na nádraží spadla pod jedoucí vlak. Ve stejnou chvíli vyšel rozkaz, že nikdo nesmí opustit nádraží a nikdo nový nebude na nádraží vpuštěn. Právě proběhl atentát na Heydricha. Doktor i muži, kteří byli dívčině nehodě nejbliže, se jí snažili zachránit. Nakonec zemřela.

Dozorčí Belza byl pravá ruka německého hejtmana. Jednou hejtmana opil kořalkou, a když byl požádán, aby mu podal lahvičku s léky, všiml si v zásuvce stolu zatykače na Hlaváče. Průvodčí Hlaváč ale věděl, že byl celou dobu sledován, takže se nedopustil žádného prohřešku, a když se dozvěděl o zatykači i o převelení do Berlína, utekl. Standa,

aniž by se rozloučil s Eliškou (dívkou, která pracovala v kuchyni a do které se zamiloval), odjel na Anhalter sám.

3.1.6 KAPITOLA ŠESTÁ

Inspektor Fíc se vloupal do kanceláře sekretáře Prachta. Překreslil si Prachtovy pečlivé statistiky a předal je starému pánovi. Ten pochopil, že Prachta podcenili, a museli mu v jeho statistikách rychle udělat zmatek. Křivky, které vedly nahoru, najednou vedly dolů a naopak.

Maskovaný Hlaváč přišel na tajnou návštěvu za Mikuláškem a přemlouval ho, aby odvezl dvě bedýnky do Valašských Klobouků. Mikulášek nesouhlasil a nechtěl mít nic společnou s těmito věcmi. Nakonec ho Hlaváč ale přesvědčil a Mikulášek souhlasil a jel.

Eliška dostala od Standy dopis. Odepsala mu, aby věděl, že se na něj nezlobí a že na něj doma čekají dva. Strýc Mikulášek a ona.

Doktor Weisshut měl schůzku se sekretářem Prachtem, který mu oznámil, že zjistil organizovaný odpor na Severním. Ukázal Weisshutovi své statistiky, které jeho tvrzení dokazovaly, a trpělivě mu vysvětloval, co která křivka a barva znamená. Weisshut uznal, že šlo o velmi zdařilou práci. Ale pokud Pracht nezjistil, kdo organizovaný odpor vedl, statistika byla zbytečná.

3.1.7 KAPITOLA SEDMÁ

Mikulášek onemocněl, proto s tajnými balíčky jezdil do Valašských Klobouků starý pán. Výlety ho sice vyčerpávaly, ale byl rád, že je součástí dění. Několikrát se pohádal s Hlaváčem, protože starý pán chtěl chránit koleje a vozy, aby po válce mohli lidé jezdit domů. Hlaváč myslel na zbraně a ničení, protože chtěl zachránit spoustu lidských životů.

Zazněly sirény a lidé se schovali do krytů. Lila Škramíšková seděla vedle svého kolegy Beníška, který jí hrdinsky přinesl dvě deky. V tak vypjatém okamžiku překonal svůj stud a vyděšenou Lilu objal.

Macura se snažil přesvědčit mladého Salakvardu, že celou dobu jen hrál divadlo pro Němce a že je na straně Severního. Salakvarda jeho lžím nevěřil a raději z kanceláře při nejbližší příležitosti odešel. Salakvardův otec se vrátil z Německa domů, ale byl na tom velmi špatně - byl vyhublý a nemluvil.

Německý hejtman se prohlížel v zrcadle a stěžoval si na své zdravotní problémy. Belzovi byl protivný a vyčetl mu, kolik lidí kvůli němu zbytečně zemřelo. Snažil se mu vysvětlit, že stačilo jediné slovo a nemuselo být tolik mrtvých. Hejtman naopak

přesvědčoval Belzu, že nemohl nic dělat. *Befehl ist befehl.*¹⁸ Nakonec výčitky nevydržel a ze zásuvky svého stolu vytáhnul tajný seznam prohlídek berlínského rychlíku a dal ho Belzovi, aby mohl muže ze seznamu varovat.

3.1.8 KAPITOLA OSMÁ

Čeští muži se postupně a hlavně potají vraceli z Německa zpět domů. Díky organizaci, kterou vedl Hlaváč, se skrývali všude po republice a očekávali konec války. Na nádraží mezitím schovávali německé zásilky do moučného skladu.

Standa zůstal v Berlíně sám, protože Kolda byl poslán pracovat na jiné německé nádraží. Berlínem opět otrásaly bombové útoky. Standu zranila cihla a chvíli byl v bezvědomí. Když se probral, byl rozhodnutý vrátit se domů. Vrátil se ale se silným zápalem plic. Eliška s Mikoláškem se o Standu starali a snažili se mu jakkoli přilepšit, a tak nakonec přišli o všechny své úspory. Standa ale stále nebyl úplně zdravý. Dozvěděl se o tom topič Lába a přinesl Elišce obálku plnou peněz.

Sekretář Pracht se dozvěděl o zásilkách ukrytých v moučném skladu. Doktoru Weisshutovi jen naznačil, že o nich ví, ale víc mu neřekl. Nechtěl, aby veškerá sláva připadla jemu.

Macura se dlouho snažil vymyslet něco, čím by si celé Severní získal. Nikdo mu ale jeho přetvářku nevěřil, a když opilý usnul na stole, popelář mu vyčetl všechny ty roky, kdy je zrazoval a neodpustil si poznámku, že je Macura všem protivný a nikdo mu jeho slova nevěří.

3.1.9 KAPITOLA DEVÁTÁ

Na nádraží byla spousta lazaretních vlaků s nemocnými, kterým se nikdo nevěnoval. Nemocní tak roznášeli skvrnitý tyfus a další nemoci po celém nádraží a několik lidí kvůli nim zemřelo.

Starý Salakvarda se nakonec uzdravil. Doma téměř nejedl a vůbec nemluvil. Hlaváč ale dostal nápad. Vzal s sebou Salakvardu na nádraží a mluvil s ním o běžných věcech tak jako dřív. Návrat na milované nádraží zapůsobil jako lék, který nemocného rychle uzdravil.

Pracht plánoval otevřít moučný sklad a celé Severní netrpělivě očekávalo, co se bude dít dál. Robert běžel za otcem a řekl mu, že teď může Severnímu skutečně pomoci. Macura přiběhnul za Prachtem, který sklad ještě neodemknul. Tvrdil mu, že veškerý náklad v noci odvezli na odstavnou kolej za výtopnou a že ho tam bezpečně dovede.

---

¹⁸ Rozkaz je rozkaz.

Cestou na údajné nové místo se zásilkami Macura strčil Prachta pod kola jedoucího vlaku. Byl na místě mrtvý.

Hitler zemřel. Němečtí důstojníci utíkali ze Severního, dokud se zpráva nedostala do ranních novin, aby včas utekli hněvu a pomstě českého lidu. Lidé ze Severního chodili s černou barvou a zamalovávali německé nápisy a tabulky. Vrátní opět začali hlásit názvy stanic pouze v češtině.

Hradlař Vejr zavřel brány Severního nádraží. Nikdo se nedostane ani na nádraží, ani z nádraží. Hlaváč učinil odvážnou věc a vyvěsil českou vlajku. Všichni zaměstnanci nádraží dojatě sledovali třepotající se vlaku ve větru.

3.2 PROSTŘEDÍ

Děj románu se odehrává na pražském vlakovém nádraží Praha - Střed, kterému autor věnoval ve svém popisu největší pozornost.

Hlavní brána do nádraží se nachází „*mezi dvěma pískovcovými pilíři, zakončenými dórskými hlavicemi, nad nimiž zdobí fasádu vlys z akantových růžic a pompézní okřídlené kolo*“.¹⁹

Přednostovu kancelář tvoří skříň a v ní dvě uniformy, v zásuvce se nachází červená čepice. Od skříně ke knihovně, ve které má všechny předpisy, ho dělí jeden krok. Na stěnách visí dvě rytiny Severního nádraží od bývalého přednosty.

Na Severním jsou dva kryty. Do prvního krytu chodí rodiny s dětmi. I když je uprostřed chodeb kotelna a hrozí, že trubky jednou prasknou a celý kryt zatopí, stále se zde při poplaších lidé schovávají. Druhý kryt je shluk starých chodeb, které jsou vlhké a studené a schovává se v něm málokdo.

Popisováno je ale nejen prostředí nádraží a jeho blízkého okolí, ale také pokoj vrátného Mikoláška. Pokoj tvoří *pod oknem stůl, u zdi železná postel, v koutě začouzeného sporáku krátká pohovka, pokrytá šedou pokrývkou. Nad pohovkou police a na ní knihy, tlusté a staré, s odřenými hřbety*.²⁰

Standa a Kolda jsou v Německu, konkrétně na Berlínském nádraží. Během bombových útoků se ukrývají v narychlo vykopaném německém krytu. Standa během útěku z Německa do Čech bloudí německými ulicemi, které jsou jen pojmenovány německými názvy a více popsány nejsou.

¹⁹BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. Československý spisovatel, 1965. s. 9.

²⁰BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. Československý spisovatel, 1965. s. 17.

3.3 POSTAVY

Postav se v románu vyskytuje opravdu mnoho. V průběhu románu některé postavy umírají, jiné se nově objevují. V následujících odstavcích se proto zaměřím na ty postavy, které procházejí celým příběhem a považuji je za jedny z nejdůležitějších.

Téměř sedmdesátiletý přednosta stanice Jaromír Babánek nade vše miluje Severní nádraží a předpisy. Špatně snáší jakékoli chování, které není v souladu s morálkou nebo vnitřními zákony nádraží. Je to muž, který na sklonku života ucítil, že skutečně pro něco žije. I když zpočátku nerozuměl chování svých lidí, kteří ničili vlastní vozy, postupem času dospěl k závěru, že i oběti jsou nutné. Ze starého zásadového muže se stal člověk, který bojuje za věc, které věří a kterou miluje.

Průvodčí Hlaváč byl hlavním aktérem a iniciátorem sabotáží, které na nádraží probíhaly. Byl jednou z nejdůležitějších osobností revolučního hnutí na Severním. Veškeré nápady, plány a strategie přicházely především od něj. Měl také velmi dobré přesvědčovací techniky, neboť se mu povedlo přesvědčit starého pána Babánka i bývalého vrátného Mikoláška, ať se k němu a jeho skupině odborářů přidají.

Výpravčí Macura vycítil příležitost a vlichotil se německým důstojníkům do přízně, až z něj udělali nového přednostu. Po celou dobu se choval sobecky, bezohledně a zrazoval všechny své kolegy pokaždé, když se mu naskytla příležitost. Ke konci války si uvědomil, že by se mu lidé mohli chtít pomstít. Snažil se jim proto nalhávat, že celou dobu jen hrál divadlo a že byl vždy na straně Severního. Myslel si, že když zradí sekretáře Prachta a dokonce ho zabije, všechny jeho zlé činy mu budou odpuštěny.

Vrátný Mikolášek je dvaasedesátiletý muž, který miloval nádraží stejně jako Jaromír Babánek. Věnoval se historii Severního a celý svůj život se snažil najít základní kámen. Za žádnou cenu se nechtěl plést do politiky, ale nakonec i jeho okolnosti donutily, aby změnil názor.

Standa Trubač přijel z Moldavy za svým strýcem, vrátným Mikoláškem. Jako mladý muž byl velmi zbrklý a odvážný. Neměl strach zapojovat se do sabotáží, i když tím denně riskoval svůj život. Žárlil na všechny nápadníky, kteří se snažili zalíbit Elišce, protože byl do ní zamilovaný. Na jedné straně byl velmi odvážný ve věcech sabotážních, ale v citových záležitostech dlouho nenašel odvahu, aby se Elišce ze svých citů vyznal. Až když byl sám v Berlíně a měl spoustu času na přemýšlení, napsal jí dopis.

Eliška, dívka pracující v nádražní kuchyni, je hodná a mladá slečna. Je zamilovaná do Standy, o kterého se stará, když se vrátí z Německa. Další ženské postavy se v knize vyskytují jen několikrát, ale postava Elišky prostupuje celým dějem.

3.4 KOMPOZICE

Kompozice knihy je chronologická. Místy se postavy retrospektivně vrací do minulosti při vyprávění svých osobních zážitků.

Knihy je rozdělena do devíti číslovaných kapitol. Každá kapitola se vztahuje k důležitým momentům doby během let 1938 - 1945. V první kapitole je odkaz na Mnichovskou dohodu, která byla podepsána 29. září 1938. „*Celý svět jásá. Diplomaté se vrátili z Mnichova a lidé jim děkují, že zachránili světu mír.*“²¹ Druhá kapitola se odehrává v roce 1939. V březnu, kdy došlo k okupaci Německem, a v říjnu, kdy byla potlačena poklidná demonstrace 28. října při příležitosti 21. výročí vzniku Československa. Ve třetí kapitole je zmínka o postřelení českého studenta²², který na následky zranění zemřel. Ve čtvrté kapitole je pomalu konec listopadu. Nejvíce nám dobu přiblíží Hlaváčovo nadšené zvolání: „*Rusové – člověče - Rusové jdou do toho!*“²³, což je odkaz 30. listopad 1939, kdy začala Zimní válka. V páté kapitole nesmí přijet pro těžce zraněnou dívku, která spadla pod kola vlaku, sanitka, protože právě proběhnul atentát na Heydricha.²⁴ Nádraží je uzavřeno a nikdo se nedostane ani ven z nádraží, ani dovnitř. V šesté kapitole se do leteckého bombardování Německa zapojují i Američané. V sedmé kapitole došlo k vyloštění anglických a amerických vojsk a v následujících dnech proběhla Bitva o Normandii.²⁵ V osmé kapitole Rudá armáda překročila hranice naší země a v deváté kapitole zemřel Adolf Hitler.

Vypravěčem příběhu je přednosta stanice Jaromír Babánek. Dějová linie je popisovaná především z pohledu přednosta stanice v ich formě. Časté jsou v textu jeho myšlenky, kdy váhá nad činy svých lidí a postupně se mění i jeho vlastní názorový postoj. V některých částech se postava vypravěče mění a je nahrazena vyprávěním německých důstojníků. Několikrát se ale v knize vyskytne i vyprávění v er formě z pohledu nezaujatého vypravěče.

---

²¹ BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. Československý spisovatel, 1965. s. 7.

²² Jan Opletal, který svému zranění 11. listopadu podlehl.

²³ BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. Československý spisovatel, 1965. s. 107.

²⁴ 28. května 1942 v Praze- Libni.

²⁵ Bitva o Normandii proběhla od 5. června do 25. srpna 1944.

3.5 JAZYK

V knize vystupují dvě skupiny postav. Do první skupiny zahrnují česky mluvící postavy (úředníci pracující v kancelářích a další zaměstnanci, kteří pracují přímo na železnici). Do druhé skupiny zařazují německy mluvící postavy.

Čeští úředníci většinou mluví hovorovou češtinou a nepoužívají žádná slangová slova. Železničáři oproti nim používají slangové výrazy a slovní obraty, kterým rozumí jen další lidé pracující na železnici, velmi často. Například výpravčí Macura „*uvolnil hradlovou zarážku, hradlař Vejr postavil na volno, zastrčil prázdnou past za hradlový blok, uchopil praporek a čekal, až sedmsetšestka první díl zaduní nad mrtvou myší.*“²⁶ Nebo na další straně stojí v kolejišti „*plošňák, lamprcouch, stroj a za ním čtyři železné rakve.*“²⁷ Dále se v textu vyskytují slova, která dnes považujeme za archaická. Zaměstnanci přicházejí do práce *v pruhovaných kajdách a ošoupaných listracích*²⁸. Muži *s vulkánfibry*²⁹ a džentlmeni *v homespunech*³⁰ spěchají na první ranní vlak, ženy mají *sukně z hnědé dykyty*.³¹

V textu se také často vyskytují německé věty, místy dokonce celé odstavce psané v německém jazyce. Tyto části nejsou v textu přeloženy. Na kratší hesla či věty mi stačila základní znalost německého jazyka, pro větší úseky jsem již musela použít slovník.

3.6 REAKCE NA SEVERNÍ NÁDRAŽÍ

Branaldova první kniha o železničářích vyšla v roce 1949. V době, kdy se musela dodržovat určitá pravidla a normy, chtěl-li být autor vydáván a chválen kritikou. Jaké měl Adolf Branald v tehdejší době postavení, co mu bylo vyčítáno, jakých chyb se podle kritiků dopouštěl a co vše „zapomněl“ ve svém románu zmínit, popíši v následujících kapitolách.

3.6.1 ZÁPAS O ROMÁN POKRAČUJE

První kritika na Severní nádraží byla zveřejněna v časopise Tvorba z roku 1949, kterou napsal Josef Štefánek. Ve svém článku kritizuje hned tři díla, a to Branaldovo Severní nádraží, Markovu Vesnici pod zemí a Překročený práh od Anny Sedlmayerové.

---

²⁶ BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. Československý spisovatel, 1965. s. 8.

²⁷ Tamtéž, s. 10.

²⁸ Tamtéž, s. 9.

²⁹ Tamtéž, s. 9.

³⁰ Tamtéž, s. 9.

³¹ Tamtéž, s. 122.

Josef Štefánek v první řadě chválí Branaldovu znalost prostředí, bez které by nemohl vykreslit kvalitní a hlavně realistický obraz tehdejší společnosti a poměrů. Oceňuje také, že do prózy přišel s novou tematikou, kterou díky svým zkušenostem a vypravěčskému daru mohl velmi přesvědčivě popsat. Tím přiblížil obyčejnému čtenáři naprosto nové prostředí, které za války sehrálo významnou roli. Poslední kladné zhodnocení románu si Branald zasloužil proto, že vycházel z reálných skutečností a opíral se o historické momenty příběhů, které se skutečně staly. Tím veškerá chvála končí.

Branaldovým velkým nedostatkem dle Štefánka je, že jeho román „*vede k nesprávnému zachycení a hodnocení skutečnosti a jejího vývoje. Spočívá v tom, že autor neuchopil svou látku třídně.*“³² Namísto třídního uchopení svého románu se Branald věnoval, podle Štefánka, na vykreslení téměř všech větších postav, ale i těch menších, které v románu nesehrají žádnou zásadní roli. Na postavy se nedívá ze společenského hlediska, ale zajímá se o jejich vlastní život. Také je mu vytýkáno, že „*nezachytil však pravou podstatu boje našeho lidu s fašismem a vůdčí úlohu dělnické třídy, která vedla svou ránu i proti kapitalismu jako společenskému zřízení.*“³³ Tento nedostatek získává ještě větších rozměrů kvůli postavě přednosta stanice. Postava Babánka totiž „*chápe boj proti fašismu jako boj za návrat ke starému „dobrému“ pořádku.*“³⁴

Štefánek ve své kritice nepolevuje ani v následujícím odstavci, který je tentokrát zaměřen na samotnou stavbu románu. Kvůli velkému časovému rozpětí knihy nemá Branald možnost zaznamenat psychický vývoj postav. Zároveň se dopustil velké chyby tím, že nezmínil, a hlavně nevyzdvihl úlohu Sovětského svazu v druhé světové válce, že se nevěnoval organizovanému odboji revolučních dělníků. Podle Štefánka pouze náznak, kdo vedl odboj železničářů, absolutně nestačí.

Závěr své kritiky pojal Dr. Josef Štefánek jako poučení. Zdůrazňuje, že je důležité vycházet z prostředí, které je autorovi známé, z vlastních vzpomínek a ze skutečných událostí. Zároveň také zdůrazňuje důležitost historické objektivnosti a pravdivost. Jinými slovy by měl autor „*vidět ji (skutečnost) pohledem, který odpovídá objektivním tendencím rozvoje skutečnosti, že musí umět třídit, vážit a vybírat ze svého materiálu - aby vytvořil dílo, které by danou skutečnost zobrazilo umělecky pravdivě.*“³⁵ Do Adolfa Branalda

---

³² ŠTEFÁNEK, Josef. Zápas o román pokračuje. *Tvorba*. 1949, roč. 18, č. 49, s. 1169- 1170.

³³ Tamtéž.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Tamtéž.

vkládá naději, že až dospěje do stádia víry v jednotu s dělnickou třídou, žádné překážky mu již nebudou bránit na cestě vzhůru po pomyslném žebříčku uznávaných autorů.

3.6.2 BOJ O HRDINU V NAŠÍ LITERATUŘE

Druhý článek napsal Jan Štern pro *Tvorbu* z roku 1950. V prvních odstavcích vybízí k radosti z románu Marie Pujmanové *Hra s ohněm* a z povídkové knihy Jana Drdy *Němá barikáda*.

Vzápětí se ale dostává ke kritice spisovatelů, kteří mají obrovský potenciál a nesprávně ho využívají. Právě jedním takovým autorem je podle Šterna Adolf Branald. Nevyčítá mu děj románu, nýbrž jeho pojetí lidu, ve kterém se nachází jádro problémů.

Kritici Branaldovi vyčítali především fakt, že nedostatečně vykreslil důležitou roli komunistické strany. Podle Šterna by ale románu nepomohlo, kdyby v knize aktivně vystupovala komunistická strana nebo alespoň její zástupce v případě, že by byl vykreslen stejně povrchně jako tomu bylo v případě všech Branaldových postav.

Téměř s odporem se opět setkala postava Babánka. Zatímco všichni bojují, on myslí na to, jak by nejraději sestavoval nové vlaky. Podle Šterna jednoduše nemůžeme uvěřit Babánkovu přerodu během revoluce, neboť „*takhle neuvažoval za revoluce ani ten poslední poctivý „malý český člověk“, tak neuvažoval žádný čestný Čech. Veliká vlna nadšení musila v něm nutně přehlušit všechno zbabělé a opatrovnické rozjímání.*“³⁶ Ne tak v Babánkovi.

Ani postava Hlaváče nebyla ideální, byť byla ze všech nejpokrokovější. Štern nemůže pochopit, jak Hlaváč, velitel z hlasu lidu, vybízí ostatní k víře, že mají pravdu. Také tvrdí, že by skuteční lidé za stejných okolností nevyřkli něco, v čem jsou cítit pochybnosti o správnosti revoluce. Ještě horší je však Babánkova reakce na Hlaváčovu výzvu. Nejprve se s ním o jeho argumentu pře, ale vzápětí svou myšlenku ukončí slovy, že ví o Hlaváčově pravdě.

Největší problém je opět v Branaldových postavách. V knize jich vystupuje příliš mnoho a žádnou z nich si podle Šterna čtenář nemůže skutečně oblíbit. Navíc jsou v jejich myšlení cítit pochybnosti a mnohdy nerozhodnost, což je skutečně nepřijatelné. Kromě toho Štern pokračuje slovy: „*A odpuzuje tě nakonec i sáhodlouhé líčení psychologie*

---

³⁶ ŠTERN, Jan. *Boj o hrdinu v naší literatuře. Tvorba*. 1950, roč. 19, č. 44, s. 1059- 1061.

fašistů, které někdy až deprimuje tím, že je věnována těmto bestiím větší pozornost, než si to zaslouhují a než je potřeba.“³⁷

V závěru článku se můžeme dočíst, že pouze umělecké předpoklady, kterými Branald bezesporu disponuje, nestačí. Jan Štern chtěl při psaní své kritiky věřit Branaldově poctivosti a vlastenectví, které by ho konečně mohlo jednoho dne posunout od malých figurek k lidem.

3.6.3 SLIBNÝ REALISTICKÝ ROMÁN

Další významná kritika byla od Ivana Skály, který ji napsal pro Rudé právo ze dne 23. 10. 1949. Neváhal zde popsat, čím se autor Severního nádraží odlišoval od ostatních autorů. A samozřejmě vyzdvihl nedostatky, které podle něj román měl.

Na začátku kritiky byl Branaldův román pochválen za první strany, které dosvědčovaly autorův talent pro realistický popis skutečností. I zde byla vyzdvihnuta fakta, kterými se Branald odlišoval od ostatních autorů. Kromě již zmíněného vypravěčského daru na jedné straně, šlo hlavně o jeho skutečnou znalost prostředí, vlastního života, hodnotu vlastních vzpomínek. Samotná kritika se týká převážně postav románu, a to především přednosty nádraží Babánka.

Postavy byly barvitě vykreslené ve svých typických rysech, navíc se nacházely v Branaldovi velmi blízkém prostředí - na vlakovém nádraží. Ivan Skála vidí klady ve skutečnosti, že píše- li autor o nádraží, píše ze svých vlastních zkušeností a z prostředí, v kterém několik let pracoval. Zápory ovšem vidí v celkem omezeném prostředí, na kterém nemohou být vykresleny všechny postavy a události, které by si to zasloužily a které by „*mohly ukázat onu šíři a diferencovanost zápasu s fašismem, ukázat na jedné straně její třídní kořeny a na druhé straně vyzdvihnout rozhodující podíl dělnické třídy na tomto boji.*“³⁸

Největší ideovou chybou byl podle Ivana Skály hlavní hrdina, kterým se stal přednosta Babánek. Muž, který své nádraží miloval víc než svůj život a který v sabotážích viděl spíše ničení kolejnic, vagónů, nedodržování platných předpisů. Muž, který bojuje především za to, aby se vše vrátilo do starých kolejí.

Omezenost románu pouze na Severní nádraží je kritizována i v dalších místech článku. Opět je autorovi vytýkán fakt, že ve své knize nezmiňuje dostatečně silně důležité

³⁷ ŠTERN, Jan. Boj o hrdinu v naší literatuře. *Tvorba*. 1950, roč. 19, č. 44, s. 1059- 1061.

³⁸ SKÁLA, Ivan. Slibný realistický román. *Rudé právo*. 22. 10. 1949, roč. 29, č. 249, s. 5.

historické momenty, například napadení Sovětského svazu a boj sovětského lidu. Ačkoli se autor o některých momentech v románu zmiňuje, jde pouze o okrajovou záležitost, a to je podle Ivana Skály třeba napravit.

Poslední kritická slova byla zaměřena na nedostatečně psychologicky prokreslené postavy příběhu, které se nijak nevyvíjí, nerostou. A pokud dojde ke změně ve smýšlení postavy, jde o změnu psychologickou. Nikoli o změnu, která by vycházela z děje románu.

Ivan Skála v závěru své kritiky shrnuje celý román do několika vět. První polovina knihy začala realistickým popisem skutečných událostí, nedostatky se tedy týkají druhé poloviny knihy. Ale i přes to autor ukázal „*nesporný talent, jeho důvěrnou znalost prostředí, jeho opravdu upřímný, opravdový a odpovědný realistický poměr ke skutečnosti. „Severní nádraží“ ukazuje nadějnou perspektivu dalšího vývoje tohoto spisovatele.*“³⁹

3.6.4 OKUPAČNÍ ROMÁN O ŽELEZNIČÁŘÍCH

Až na jednu výtku je snad nejpozitivnější reakce na Branaldův román od Františka Buriánka z roku 1950. I on autorovi vytýká změnu v chování přednosta stanice, která podle něj není dost přesvědčivá.

Na druhé straně především chválí Branaldovu důvěrnou znalost železničářského prostředí, díky které mohl barvitě a přesně popsat práci mužů u dráhy a jejich sabotážnické akce. Zároveň oceňuje, že autor dokázal na jednom dějišti a na několika postavách vykreslit napínavé prostředí z období války a že prostřednictvím jeho slov jsme schopni přenést se zpátky do doby okupace, náletů a sabotáží. Při čtení knihy nás dojmou nejedna postava a nejedna situace. Bohužel je zarážející postava přednosta Babánka. Proces ve změně chování starého přednosta, kdy „*se obyčejný člověk a vzorný úředník znající jen své nádraží, mění ve spiklence riskujícího život, není vždy tak dokonale přesvědčivý.*“⁴⁰ Buriánkovi také přijde Babánkova motivace ke změně z lásky k nádraží z hlediska politického velmi slabá. I prostí železničáři měli daleko uvědomělejší pohnutky pro odbojovou činnost.

Podle Buriánka šlo autorovi o zachycení kolektivu jednoho nádraží, a to se mu bezesporu podařilo. Ačkoli celý román napsal izolovaně od zbytku města a odboje, do kterého byl zapojen celý národ, jeho román byl pro naši literaturu tematickým oživením.

³⁹ SKÁLA, Ivan. Slibný realistický román. *Rudé právo*. 22. 10. 1949, roč. 29, č. 249, s. 5.

⁴⁰ BURIÁNEK, František. *O současné české literatuře: výběr z kritických statí 1945- 1980*. Československý spisovatel, 1982. s. 102.

4 LAZARETNÍ VLAK

4.1 DĚJ

Román volně navazuje na *Severní nádraží*. Děj knihy se odehrává v období květnového povstání. Druhá část diptychu obsahuje devět kapitol, proto následující popis děje rozčlením opět do devíti podčástí.

4.1.1 KAPITOLA PRVNÍ

Lazaretní vlak stál na odstavné koleji. Byl plný Němců - někteří byli skutečně nemocní, jiní nemoc nebo zranění pouze předstírali. Když jim nebylo dovoleno odjet z nádraží, začali se připravovat na útok proti Severnímu s plánem jej obsadit, vzít rukojmí a odjet na Západ. Na Severním tušili, že v lazaretním vlaku něco chystají, proto se i oni začali připravovat na možný souboj.

Čtyři muži ze Severního se rozhodli, že přepadnou lazaretní vlak a připraví je o zbraně. Němci se začali bránit a střílet. Jeden ze čtveřice mužů, vrchní Mráz, byl postřelen a o několik desítek minut později zemřel.

4.1.2 KAPITOLA DRUHÁ

Velitel lazaretního vlaku Roderich změnil plán. Už nechtěl jen sehnat stroje a odjet z nádraží pryč. Tentokrát byl rozhodnutý dobýt Severní nádraží. A svůj plán chtěl uskutečnit co nejdříve, nejlépe ještě téhož dne se soumrakem. Severní tušilo, že Roderich chystal útok, proto bylo naproti lazaretu v úkrytu přes dvacet mužů. Všichni měli zbraně a byli připraveni kdykoli začít bránit sebe i nádraží.

Naproti Severnímu nádraží stál hotel Meteor. Meteor zahájil přestřelku, kterou si Severní špatně vyložilo a začalo se také bránit. Meteor přitom střílel po třech ozbrojených mužích, kteří utíkali po chodníku, a tak „*Severní přijalo výzvu, i když mu nepatřila.*“⁴¹ Přestřelku Severní nádraží bez větších ztrát vyhrálo.

Doktor Vošahlík musel ošetřit velké množství zraněných, bylo i šest mrtvých. Ve večerních hodinách se k doktorovi dostalo i čtyřměsíční dítě, které bylo nalezeno ve vlaku. Dobrovolná sestra Agnes ho poslala po sanitce do porodnice.

Byl předvečer pátého května a Kolda se vracel z Anhalteru, kam byl poslán v osmatřicátém roce. Těší se na Severní a na syna Jiřího, kterého si pamatuje spíše z nepovedené fotky, jež dostal před dvěma lety, než ze svých vzpomínek.

---

⁴¹ BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. Československý spisovatel, 1965. s. 331.

4.1.3 KAPITOLA TŘETÍ

Lidé ve městě stavěli barikády. Nejsilnější barikády byly v místech příjezdových silnic, odkud byl očekáván největší nápor Němců.

Roderich váhal s obsazením celnice a dobytím Severního nádraží. Robert přestříhl lazaretnímu vlaku červený drátek, a tím je připravil o spojení polním telefonem. Hlaváč popisoval Koldovi situaci ohledně počtu lidí schopných bojovat, zásob potravin, zbraní i munice a předal mu velení. Protiletecký kryt na nádraží byl plný žen, dětí a starých mužů. Vrátný Mikolášek procházel mezi lidmi a všechny, kteří měli dvě zdravé ruce, posílal nahoru, aby se hlásili dozorčímu Belzovi.

4.1.4 KAPITOLA ČTVRTÁ

Během druhého dne povstání vysvětloval hlavní důstojník Roderich svým dvěma kolegům bojovou situaci. Důstojník Hubmann využil situace, a protože měl s vojákem Ellgardem vymyšlený plán útěku, navrhnul Roderichovi, že půjde se Severním vyjednávat sám. V lazaretním vlaku měli první oběť skvrnitého tyfu a báli se dalších nakažených. Hubmann vyjednával s Koldou ohledně nemocných a nakonec mu slíbil, že se polovina lazaretního vlaku vzdá a odevzdá jim své zbraně. Roderich ale Hubmannův plán prokouknul, a když Hubmannovi muži přebíhali na nádraží, začal do nich sám střílet.

Bylo 5: 56. Na nádraží dostali rozkaz obsadit barikádu v Nádražní ulici. Němci chtěli v šest hodin začít obsazovat Severní, začít vagónovat a dostat se dál na Západ.

4.1.5 KAPITOLA PÁTÁ

Lazaretní vlak opět vyjednával se Severním. Tentokrát byl vyslán důstojník Möbus, který tvrdil, že se vzdávají. Opět. Nikdo už jim ale nevěřil a lidé ze Severního je začali podezírat, že šlo jen o záminku, jak obhlédnout situaci na nádraží.

Došlo k velké přestřelce na barikádách. Spousta lidí byla zraněna, další zemřeli na místě.

4.1.6 KAPITOLA ŠESTÁ

Lazaři, kteří se dostali bezpečně na nádraží, ukřývali zbraně ve svých obvazech. Roderich plánoval překvapit Severní zevnitř.

Dne 7. května 1945 přišel denní rozkaz. Psalo se v něm, že Německo bezpodmínečně kapitulovalo a že o půlnoci 9. května skončí veškeré vojenské operace.

Mezitím ale Roderich obsadil celnici, lazaři vyběhli z vlaku a chystali se k boji. Proti padesáti Koldovým mužům se postavilo devadesát Roderichových mužů, kteří měli k dispozici lehké i těžké kulometry, granáty, protitanková děla a další zbraně.

4.1.7 KAPITOLA SEDMÁ

V kolejišti byly položeny nálože, takže Němci neměli šanci dostat se na západ po kolejích. Tvrdé boje pokračovaly. Nakonec bylo Severní obklíčeno a dobyto. Německý důstojník byl překvapený, že se čeští železničáři bránili tak dlouho, ačkoli nebyli vojáky a ani neměli takové zbraně a počet lidí jako měli oni.

4.1.8 KAPITOLA OSMÁ

Na nádraží hořelo a hrozil výbuch, neboť některé vagóny byly plné munice. Čeští železničáři se rychle pustili do hašení požáru a některým se ve velkém shonu podařilo utéct. Ostatní byli velmi unavení. Hromadně byli zahrnutí na jedno místo, ze kterého byly postupně odváděny skupiny po dvaceti mužích. Zpočátku nikdo nevěděl, co je čeká. Nakonec byli všichni muži postupně zastřeleni u výtopenské zdi.

Rudá armáda se rychle přibližovala. Němci proto dlouho neotáleli a při nejbližší příležitosti utekli z nádraží. Roderich nechal všechny své zraněné vojáky v lazaretním vlaku a ve sklepě nádraží. Když byli němečtí vojáci pryč, přeživší se postupně dostávali ze sklepů ven a poprvé viděli celou spoušť. Zničené nádraží, ale hlavně všude leželi mrtví lidé - jejich manželé, otcové, kamarádi.

4.1.9 KAPITOLA DEVÁTÁ

Jaromír Babánek nikdy nevěřil, že lidé mohou být tak zlí. Až když viděl všechny mrtvé, uvědomil si, že nic z toho, co v posledních dnech udělali, nebylo zbytečné.

Všichni zaměstnanci nádraží usilovně pracovali na jeho obnově. Pracovali na dvě směny a přicházeli další a další lidé na pomoc. Život se pomalu vracel do dřívějších kolejí. První vlak vyprovodil sám přednosta stanice v Koldově čepici. „*Byla mu trochu malá, ale nikomu to nevadilo, každý pozoroval, jak starý pán křepce vykročil, šel k služebnímu vozu, a poprvé v dějinách Severního nádraží se rozjel vlak na pouhý úsměv.*“⁴²

4.2 PROSTŘEDÍ

Část příběhu se opět odehrává na Severním nádraží, část v lazaretním vlaku a další na barikádách. Lazaretní vlak tvoří osmnáct vagónů, ve kterých se ukrývá čtyři sta dvacet mužů a tři důstojníci. Jednotlivé vagóny jsou nasáklé *karbolem, kořalkou a pachem zahnívajících ran.*⁴³

Roderichův velitelský vůz se nachází uprostřed vlakové soustavy. Ve středu vagónu má polní operační stůl, skleněné skříně jsou rozbité a na dveřích do umývárny visí rezervní

⁴² BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. Československý spisovatel, 1965. s. 583.

⁴³ Tamtéž, s. 289.

bílá vlajka s červeným křížem. Ve svém vagónu má dále pohovku a skříň se zásuvkou, ve které má krabici s medailemi a vojenskou knížku.

Další dva důstojníci, Möbus a Hubmann, mají rozdělený skladištní vůz na dvě poloviny. V první části *se zachovalým polštářováním, osvětlovacím tělesem a poměrně slušnou podlahou*⁴⁴ je mladší z důstojníků Möbus, protože je skutečný lazar. V druhé část bez oken a s děravou střechou, kterou zatéká, je příživník Hubmann.

Nádraží je postupně popisováno jako stále zničenější místo. Neustále přestřelky, bombardování a ničení vlastními lidmi, ale i německými vojáky bylo hrozivé. Lidé ale pracovali na obnově dopravy tak usilovně, že na posledních stránkách románu vyjíždí první vlak na trať.

4.3 POSTAVY

Většina postav je stejná jako v prvním díle diptychu. S odstavením německého lazaretního vlaku, ale přibyly do děje postavy nové. S koncem války se také zpátky do Čech vrací výpravčí Kolda, který v *Severním nádraží* odešel do Německa za trest. Kvůli častým přestřelkám na nádraží i na barikádách ale spousta postav zemřela - jak čeští železničáři, civilisté, tak němečtí vojáci.

Jednou z nových postav byl německý důstojník a velitel lazaretního vlaku Roderich. Stále plánoval, jak nádraží dobýt, obsadit a zničit. Několikrát jménem lazaretního vlaku kapituloval, ale nikdy své slovo nedodržel. Považoval se za nejchytřejšího a nejdůležitějšího z celé důstojnické posádky vlaku. Komunikovat osobně se Severním nádražím ale bylo pod jeho úroveň a posílal místo sebe jiné.

Hubmann a Möbus byli další dva důstojníci lazaretního vlaku. Byli zakřiknutější než Roderich, který za ně rozhodoval a několikrát jimi i manipuloval. Hubmann byl vypočítavější. Nesouhlasil s Roderichovým plánem obsadit nádraží, proto se rozhodl mu zalhat a zachránit si tím život. Spolu s dalšími muži se vzdali Severnímu a odevzdali mu zbraně. Některé vojáky tahle činnost připravila o život, neboť Roderich jejich lest nakonec prokouknul a začal střílet do vlastních mužů. Möbus zůstal Roderichovi věrný až do konce, ale když velitel odjel a nechal i jeho vlastnímu osudu, ze strachu z pomsty českého obyvatelstva si raději sám prostřelil hlavu.

Výpravčí Kolda se konečně po šesti letech vrátil domů. Stal se z něj zkušenější muž, který umí zacházet se zbraněmi a u ostatních má velkou autoritu. Když mu Hlaváč

---

⁴⁴ BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. Československý spisovatel, 1965. s. 305.

předal velení, veškerá organizace a zodpovědnost teď připadla jemu. Byl vděčný, že na něj nezapomněli, a rozhodl se nikoho nezklamat.

Doktor Vincenc Vošahlík byl vynikající lékař a operatér, ale jeho vtipy byly kruté, nikdo je neměl rád. Nedával najevo svou slabost a strach skrýval za silnými řečmi a nemístnými vtipy. Jediný, kdo doktorovi rozuměl, byla sestra Agnes. Byli sehraní v perfektní tým. Agnes poznala, kdy je doktor na konci svých sil, a podle toho mu buď přinesla silnou kávu, nebo sehnala cigaretu.

Spousta postav v druhém díle diptychu zemřela. Například náměstek Lerous byl chladnokrevně střelen německým vojákem do čela. Inspektor Fíc by byl zastřelen jiným německým vojákem, ale byl rychlejší a hodil po něm odjištěný granát. Robert Macura byl jedním z popravených u výtopenské zdi.

Ti, kteří přežili, měli jasný cíl. Mikolášek našel základní kámen nádraží, po kterém pátral celý život, a opět pracoval na Severním jako vrátný. Standa se v budoucnu vrátí na Moldavu, a ačkoli se Elišce ze Severního dvakrát nechce, pojedje s ním. Starý pán bude přednostou stanice tak dlouho, dokud se nenajde někdo lepší. Kolda si opět nasadil červenou čepici a pokračoval v práci výpravčího. Doktor Vošahlík s Agnes pojedou ošetřovat nemocné do Terezína.

4.4 KOMPOZICE

Kniha je opět rozdělena do devíti číslovaných kapitol. Děj románu se tentokrát odehrává v řádu dnů. V jednotlivých kapitolách se často prolínají různé dějové linie několika postav.

Kompozice knihy je opět chronologická. Místy se některé postavy (hlavně Mikolášek, Babánek a Kolda), vrací do minulosti ve svých vzpomínkách.

Vypravěčem zůstává i nadále přednosta stanice Jaromír Babánek, některé části jsou ale popisovány z pohledu jiných postav - například velitele Rodericha, důstojníka Möbuse, popeláře a dalších. Někdy je děj vypravován také v *er* formě z pohledu nezaujatého vypravěče.

4.5 JAZYK

Je užito shodných jazykových prostředků jako v prvním díle, opět se setkáváme s celými německými větami, částmi písní nebo citacemi z knih. Některé postavy ale uvažovaly o útěku do Ameriky, proto se v textu vyskytnou i věty v angličtině.

Železniční slang již v textu není tak častý. Mnohem více se setkáváme s hovorovými názvy zbraní a další výstroje. Roderich například *touží po tvrdém stisku*

*luggerky*⁴⁵. Na pohovce ležely pušky a *splasklé tornistry*⁴⁶, mezi ukořistěnými zbraněmi byly i *tři myslivecké lefošky*⁴⁷. Několikrát se muži dohadují o *manlicherkách*⁴⁸ a ruských *pépeškách*⁴⁹.

Jeden z německých vojáků byl také *znalec lancasterů, halifaxů, spitfirů a beaufighterů*.⁵⁰ Vyznal se tedy v britských stíhačkách a bombardérech.

4.6 REAKCE NA LAZARETNÍ VLAK

Druhá Branaldova kniha o Severním nádraží vyšla poprvé v roce 1950. Očekávalo se, že bude oslavovat Rudou armádu jako pražského osvoboditele. Jak to viděl Adolf Branald a jak s ním souhlasili, nebo nesouhlasili kritikové tehdejšího tisku?

4.6.1 BRANALDŮV LAZARETNÍ VLAK

První kritiku na druhý Branaldův román napsal 27. září 1950 Miroslav Stuchl do Lidových novin. Článek se jmenoval *Branaldův Lazaretní vlak*.

Miroslav Stuchl v první řadě pochvaluje výběr tématu, které popisuje jako *neobyčejně šťastné*, neboť květnová revoluce byla skutečně vyvolána obyčejnými lidmi. Lidmi, kteří se nebáli bojovat a ukázat svou sílu a odhodlání. Právě z těchto lidí se podle Stuchla zrodil socialistický člověk.

Kritik dále pochvaluje, že jde o kolektivní román, ve kterém není žádná postava, která by ostatní převyšovala. Vyzdvihuje také skutečnost, že autor své postavy nenechává dlouho o samotě a často se k nim vrací. Nedává tak čtenáři šanci, aby na ně zapomněl. Za velké plus také označuje, že Branaldova láska k lidem plyne ze znalosti práce železničářů a jejich života. Autor kritiky si všímá detailů, které poukazují na Branaldovu lásku k nádraží. Jedná se například o situace, kdy z příběhu cítíme Kortusovu lásku k řídící lokomotivě, nebo když se Kolda vrací z Německa domů po kolejích, nikoli po cestě. Opět oceňuje, jak je Branald dokonale obeznámen s prostředím, o kterém píše, neboť díky jeho zkušenostem má čtenář pocit, jako kdyby se bojů sám zúčastnil. Román označuje jako dějový a velmi napínavý příběh., vyzdvihuje i Branaldovu sílu v projevu.

---

⁴⁵ BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. Československý spisovatel, 1965. s. 291.

⁴⁶ Tamtéž, s. 299.

⁴⁷ Tamtéž, s. 312.

⁴⁸ Tamtéž, s. 335.

⁴⁹ Tamtéž, s. 395.

⁵⁰ Tamtéž, s. 466.

Jako jednu z mála postav zdůrazňuje Balouse. Ačkoli byl původně obchodník, postupně se z něj stává bojovník a nakonec topič. Již zde začíná Stuchl zdůrazňovat Branaldovy slabé stránky, protože nevěří proměně člověka z obchodníka v pouhého topiče.

V této části chvála končí a do popředí se dostává velmi vyčerpávající kritika. Ačkoli má Branald velký talent a potenciál stát se skvělým spisovatelem, jeho román má několik zásadních chyb.

Základní nedostatky vidí Miroslav Stuchl v Branaldově ideovosti, konkrétně ve „správné ideovosti“. Vyčítá Branaldovi, že zkreslil celou revoluci i její dopady. Obviňuje Branalda, že jeho postavy nepochopily květnovou revoluci. Ačkoli jsou v knize patrné náznaky dopadu revoluce, román jimi spíše snižují, neboť jsou skutečně zanedbatelné.

Další chybou bylo, že v románu nevystupuje jedna velká postava, která by plánovala a organizovala další události. Ačkoli šlo především o boj proti německé armádě, je naprosto opominuta úloha komunistické strany. Autorovi je vyčítáno, že jeho popis revoluce je spíše obecného charakteru. Taková revoluce mohla podle stejného scénáře proběhnout proti jakémukoli nepříteli v jakékoli zemi. Chybí zde znaky typické pro pražské povstání, kterými byly demokratické rysy. Čtenář v románu údajně hledá rysy celé revoluce, nikoli pouze jednoho nádraží. Postava uvědomělého komunisty v románu jednoduše chybí, a pokud se s ní z vlastní zkušenosti Branald nesetkal, měl ji do románu přesto zahrnout.

Velké kritiky se dočkala postava přednosta Babánka. Podle Stuchla je nemožné, aby tato postava byla tou nejkładnější z celého románu. Kdyby nebylo trpělivých železničářů Koldy a Hlaváče a jejich neustálého přemlouvání, starý pán by i nadále zůstal mužem, který by čekal, co se bude dít a nečině by přihlížel událostem, aniž by se pokusil nějak zasáhnout či pomoci. Další chybou bylo, že autor opět vrátil do přednostenské kanceláře právě Babánka. Stuchl v tomto činu vidí touhu po návratu k předmnichovské době a politice, a tím neotevívá nové a lákavé možnosti nového světa a života.

Dalšími nedostatky jsou málo vykreslené postavy Koldy, Hlaváče a Lerouse. Ačkoli jsou právě oni hlavními hrdiny celého románu, většího prostoru pro jejich charakteristiku se jim nedostalo. Zároveň je Branaldovi vyčítána skutečnost, že přes velké množství postav neměl možnost vykreslit jejich změny v psychice, které by po prožitých hrůzách byly značné. U záporných postav mu vykreslení jejich myslí problém nedělalo, a tak se Miroslav Stuchl ptá, proč podobně nevykreslil i postavy kladné? Těm jednoduše

„chybí velký cíl, síla, přesvědčení, pevně zakořeněná myšlenka socialismu, jež by je učinila citově hlubší, zanícené, pathetické.“⁵¹

Jako velké a zároveň obehnané klišé vidí postavu doktora. Hrubý, téměř arogantní muž, který má šikovné ruce, jimiž zachrání mnoho životů, je podle Stuchla již notoricky známá postavička.

Kritik Branaldovi v závěru své kritiky poradil, aby do svých příštích prací vložil více vzrušení nad příjezdem Rudé armády a více emocí při hromadné popravě mnoha českých železničářů. V takové chvíli totiž autor přechází do *„objektivního popisu místo přímého vystižení duševního stavu hrdinů.“⁵²* Byla by údajně škoda, aby svého potenciálu Branald dostatečně nevyužil.

I přes značné Branaldovy chyby je román velmi významný, neboť naznačil, že se od autora můžeme dočkat mnohých překvapení. A právě kvůli Branaldově fantastické vyprávěcí schopnosti je nutné upozornit na jeho nedostatky v rovině ideové.

4.6.2 ROMÁN O PRAŽSKÉM POVSTÁNÍ

František Buriánek kritizoval již Branaldův první román Severní nádraží. Šlo o poměrně kladnou reakci, která Branaldovi vytýkala pouze fakt, že o událostech na nádraží psal izolovaně, bez dalšího zapojení do širšího kontextu a dalších událostí, které období bezpodmínečně doplňovaly. Buriánkova druhá kritika na Branaldův román o železničářích byla zveřejněna v Zemědělských novinách 18. listopadu roku 1950.

V první řadě Branaldovi vytýkal, že z žádné své postavy neudělal typického hrdinu květnového povstání. Z celé řady postav se stávají pouze figurky proplouvající příběhem, z nichž nás více zaujme pouze postava velitele lazaretního vlaku Rodericha a z postav českých železničářů přednosta Babánek.

Další výtky byla směřována k nezobrazení vedoucí síly komunistické strany během povstání. Buriánek kritizuje přílišné zaujetí historií malého nádraží, které je navíc stále bráno izolovaně od ostatních okolností. Stejně tak postavy jsou vykresleny bez jakéhokoli společenského rámce.

Podle Buriánka *„oslabuje účinek a hodnotu poutavého Branaldova románu i jeho uměleckého vzrůstu“⁵³* fakt, že *„nezachytil tuto skutečnost v její podstatě, v jejím celku a*

---

⁵¹ STUHL, Miroslav. Branaldův Lazaretní vlak. *Lidové noviny*, 27. 9. 1950, roč. 58, č. 227, s. 5.

⁵² STUHL, Miroslav. Branaldův Lazaretní vlak. *Lidové noviny*, 27. 9. 1950, roč. 58, č. 227, s. 5.

⁵³ BURIÁNEK, František. Román o pražském povstání. *Zemědělské noviny*, 18. 11. 1950, roč. 6, č. 271, s. 4.

v její typičnosti.⁵⁴ Ačkoli je román dokumentárním podáním událostí květnové revoluce na pražském nádraží, Branald neuchopil svůj román správně.

4.6.3 NEPRAVDIVÝ OBRAZ NAŠEHO OSVOBOZENECKÉHO BOJE

Poslední kritika na Lazaretní vlak byla od Ivana Skály, který ji napsal pro Rudé právo z 1. října 1950. Věnoval se v ní nejen kritice Branaldova Lazaretního vlaku, ale také románu Jiřího Valja Zahradní ulice 70.

Hned v úvodu píše, že „čtenář, který by se domníval, že tyto knihy ukáží skutečnou tvář našeho bojujícího lidu, že v smělé ideové perspektivě odhalí krásné lidské rysy a vlastnosti skutečných představitelů našeho odboje, hluboce by se zklamal. Obě tyto knihy jsou křivým a nepravdivým obrazem skutečného zápasu našeho lidu.“⁵⁵

Ačkoli si Branald pro svůj román vybral jednu ze zásadních událostí květnového povstání, nedokázal postihnout hrdiny z řad lidových bojovníků. A to bylo způsobeno právě velkým množstvím postav v jeho románu. I když měl úžasné vyprávěcí schopnosti, ani to ho neomlouvá z nedostatků ideových, kterých se v románu dopustil. Skála Branaldovi vyčítá, že místo vykreslení hrdinského boje našich lidí věnoval se Branald vykreslení spousty malých postavíček.

Opět se s velkou kritikou potýká postava přednosta Babánka, protože jeho ústy nemohou zaznít revoluční myšlenky, neboť se na celou revoluci dívá skrze předpisy a vyhlášky, které byly nejednou porušeny. Babánkovi je také vytýkáno, že se k odboji připojil z touhy po starém pořádku, nikoli z touhy po změně a revoluci.

Při další kritice postav se dostal až k Robertu Macurovi vedenému na popravu. Nelíbí se mu, že Branald vložil Robertovi do hlavy frázi z kovbojky: „Ukážu vám, kojotové, ukážu vám jako O'Connel na Palisádách.“⁵⁶ Zde je podle mě nutné zmínit, že jde o vytržení věty z kontextu, neboť Robertova myšlenka pokračovala takto: „Ne, já vám ukážu jako já, Robert Macura.“⁵⁷ Tím podle mého názoru získává Robertova myšlenka úplně jiný význam, než jaký mu přikládá Ivan Skála.

---

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ SKÁLA, Ivan. Nepravdivý obraz našeho osvobozenického boje. *Rudé právo*, 1. 10. 1950, roč. 30, č. 234, s. 5.

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*, Československý spisovatel, 1965. s. 520.

Skála Branalda podezřívá z toho, že chtěl své postavy zbavit jakéhokoli náznaku hrdinství. Proto české železničáře popisuje bez emocí, zatímco záporným postavám Němců dává nejednou dosti široký prostor.

Ačkoli v románu umírá spousta postav, nikde není vidět, za co vlastně umírají. A to je podle Ivana Skály další nedostatek románu. Chybí mu v něm vůdčí myšlenka celého povstání. V celém románu není k nalezení žádná perspektiva k budování nového života, „*kteřou našemu lidu dala porážka německého fašismu slavnými Sovětskými armádami a osvobozením republiky.*“⁵⁸

A právě z těchto důvodů je Branaldův román nepravdivým obrazem skutečnosti. Podobných chyb se Branald dopustil již ve svém prvním železničním románu, ale v Lazaretním vlaku dosáhly podle Ivana Skály obrovských rozměrů.

Ivan Skála označil Branaldův román za bezideový, který jednoduše nejde vpřed s novou dobou.

---

⁵⁸ SKÁLA, Ivan. Nepravdivý obraz našeho osvobozenického boje. *Rudé právo*, 1. 10. 1950, roč. 30, č. 234, s. 5.

5 KRÁL ŽELEZNIC

5.1 DĚJ

V knize se prolínají dvě dějové linie a vystupuje velké množství postav. Na následujících stránkách proto ve stručnosti převyprávím hlavní děj knihy. Pro lepší orientaci rozčlením text podle jednotlivých částí románu.

5.1.1 ČESKÝ MANCHESTER

Do Berlína přijel poslanec Gladstone, kterému postupně docházelo, proč byl doktorem Strousbergem pozván na schůzku. Měl sloužit jako prostředník k tomu, aby dva roky po válce přesvědčil Vídeň o myšlence, že prodat jedno z rakouských panství Bismarcovi je dobrý nápad. V první chvíli nabídku odmítnul, ale když si ve vlaku celou situaci rozmyslel, dostala se mu do rukou obálka. Strousberg věděl, že změní názor.

Lidé v Čechách se dozvěděli, že císař prodal Zbiroh. Byli velmi zvědaví na nového pána a netrpělivě ho očekávali. Ve stejnou chvíli, kdy lidé vítali mladého Strousberga, si mladší ze synů Jakuba Andrejse, Martin, bral za svou manželku Annu. Jakub Andrejs byl bývalý hamerník a i při svatbě svého syna stále myslel na práci.

5.1.2 BABYLONSKÁ VĚŽ

Lidé ze Zbiroha prodávali své chalupy, pole i louky Strousbergovi. Měli spoustu peněz a utráceli je v hostincích a za hazard. Jediní, kteří se rozhodli chalupu neprodat, byli Andrejsové.

Šimon, starší syn Jakuba Andrejse, se během prací na přestavbě zámku seznámil s Teresou. Dcera italského umělce Giuseppe Farfalliniho si ho získala svým zpěvem a úsměvem. Maestro Farfallini, který přišel s dcerou z Itálie proto, aby lidem v Čechách maloval podobizny a hlavně postoupil na společenském žebříčku, využil Šimonova poblouznění a požádal ho, aby jim sehnal bydlení. Šimon nad prosbou dlouho nepřemýšlel a věnoval jim svůj pokoj v chalupě a sám přespával na půdě. Anna nebyla z počátku nadšená, že v jejich chalupě ubytovali cizí lidi, ale když se Martin s Farfallinim domluvili na nájemném, souhlasila i ona. Šimon s Teresou se pomalu sbližovali. Dokonce mu v poledne začala nosit obědy až k peci, což mu ostatní muži záviděli.

Zatímco se Strousbergové loučili s Arturem, jedním ze synů, který odjížděl v čele výpravy do Rumunska, na Zbirožsku se lidé chystali k muzice. Farfallini pomáhal v hostinci a usoudil, že by si rád otevřel vlastní podnik.

Strousberg jel za pár měsíců do Rumunska za Arturem, aby se přesvědčil, jak probíhají práce na stavbě železnice. Syn mu posílal dopisy, ve kterých psal, že vše probíhá podle plánu. Skutečnost byla ale úplně jiná, protože „z dvaceti šesti mostů byl postaven jeden. Z šesti set mil kolejí položeno dvanáct. Z třinácti tunelů navrtány dva“.⁵⁹ Strousberg uspořádal evropskou recepci pro všechny dodavatele, kterým lichotil, uplácel je a manipuloval s nimi, aby dostal ty nejlepší ceny, které byly možné, a on tak mohl pokračovat ve stavbě.

5.1.3 FOSFOR

Na Zbiroh konečně přijel i doktor Strousberg s manželkou lady Mary Ann Swan a spoustou novinářů. K jeho velkému překvapení ale na Zbiroh dorazili i jeho chudí příbuzní, za které se styděl a kteří mu připomínali jeho minulost.

Profesor, který měl za úkol zjistit kvalitu rudy na Zbirožsku, dospěl k závěru, že ruda je plná fosforu a naprosto nevhodná pro zpracování Bessemery.⁶⁰ Balil si své grafy s konkrétními čísly, aby je ukázal Strousbergovi, a domlouval Andrejsům, ať se drží starých hamrů. Bessemery totiž nejsou schopné zpracovávat rudu s fosforem, proto nezůstanou-li u starých hamrů, brzy přijdou o práci. Andrejsové využili profesorovy nepozornosti a jeden papír s grafy si schovali.

Strousberg vyslechl profesora, ale i přesto si šel tvrdě za svými plány. Teď už nemohl couvnout, takže se rozhodnul, že na Zbiroh dostane rudu odjinud. Aby profesor mlčel, Strousberg uplatil i jeho. Ačkoli se profesor za své rozhodnutí styděl, doktorovu nabídku přijal.

Andrejsové svou chalupu stále neprodali, ale protože stojí Strousbergovi v cestě plánované železnice, chtěli jim ji vzít násilím. Andrejsové byli připraveni o svůj majetek bojovat. Když v poslední chvíli vytáhli papír s grafy a hodnotami fosforu v rudě, chalupa jim prozatím zůstala.

5.1.4 ŽELEZNÝ KŘÍŽ

Pecaři už si sami nevěděli rady, jak donutit Strousberga, aby jim dal do vlastní péče bratrskou kasu, na kterou se jim z každé výplaty strhávali peníze. Proto požádali o pomoc mladého horníka Uxu z Nýřan. Na Zbirožsku se totiž dozvěděli, že v Nýřanech mají kasu sami mezi sebou a chtěli vědět, jak toho dosáhli.

---

⁵⁹ BRANALD, Adolf. *Král železnic*. Československý spisovatel, 1959. s. 117.

⁶⁰ Bessemerův konvertor sloužil ke zpracování rudy a velkovýrobě oceli.

Artur Strousbeg zatím ve Francii zažíval bouřlivé období. Jel tam s důležitým úkolem, který ale nedokázal splnit a byl uvězněn a vyslýchán. Z vězení byl nakonec osvobozen, dokonce dostal ocenění a svůj zážitek rád a zaujatě vyprávěl při kterékoli příležitosti.

Lidé se začínali bouřit a chtěli své peníze, které jim Strousberg nasliboval. Andrejsové stále bránili svou chalupu, kterou už jim četníci chtějí definitivně a násilím vzít. Spíše omylem se všichni poprali a Martin s Jakubem byli v želízkách odvedeni do plzeňského vězení. Šimon utekl a schovával se v lesích.

5.1.5 OHEŇ A VODA

Mezi lidmi se hodně mluvilo o Šimonovi, který bloudil v lesích a mstil se za svého bratra a otce, kteří byli ve vězení. Tajně žil se svou milou Teresou za řekou a pravidelně dostával od Uxy noviny, ze kterých mu Teresa předčítala. Z Hořovic přišla zpráva, že Strousbergovi už na Zbirožsku vůbec nic nepatří.

Strousberg byl odhodlaný najít správné železo a přivezl s sebou na Zbiroh dynamit. Lidé s ním neuměli zacházet, proto jich spousta zemřela nebo se zmrzčila. Jediní, kteří byli ochotni s dynamitem pracovat, byli Šimon a jeho tři přátelé.

Jakub Andrejs byl propuštěn z vězení. Jakmile se to Šimon dozvěděl, další neděli šel otce s Teresou navštívit. Jakub ale značně zestárnul a celkově vypadal velmi špatně. Dal synovi a Terese požehnání, aby spolu nežili v hříchu, a následně celou událost v rodinném kruhu oslavili.

Strousberg dopravil na Zbiroh spoustu rudy, aby mohl podvodem dokázat, že bessemery fungují a vše jde podle plánu. Den před spuštěním bessemerů se ale přihnala obrovská povodeň, která vše zaplavila, zničila a vzala s sebou několik životů. Mezi mrtvými byl i Jakub Andrejs, který zůstal na půdě hamru, aby hlídal, i když všichni utíkali do bezpečí.

5.1.6 VLK PROTI VLKU

Strousberg byl souzen pruským sněmem a svou obhajobu začal citátem ze Shakespeara. Měl dlouhý proslov, reagoval na všechna obvinění, která proti němu byla vyslovena, a na každý problém měl jasnou odpověď. Na konci svého monologu požádal sněm o půjčku v hodnotě sedmi miliónů pruských tolarů.

Zatímco se sněm radil, zdali Strousbergovi dlouhodobý úvěr poskytnou či nikoli, sešel se Strousberg s paní Delmontovou, která si u něj vyžádala schůzku. Věděla o krachu vídeňské burzy a chtěla se rychle dostat ke svému manželovi, který byl bez ní bezbranný

jako malé dítě. Domluvili se, že vyjedou jednu hodinu po obědě. Paní Delmontová byla opakem jeho ženy a Strousberg během cesty několikrát pomyslel na to, co by lady Mary Ann řekla skutečnosti, kdyby měl poměr s paní Delmontovou.

5.1.7 GENERÁLNÍ ÚTOK

Lidé začátkem roku 1875 přestali Strousberovi definitivně věřit. Na věž ve městě byly nainstalovány nové hodiny a to bylo pro lid znamením, aby šli za Šimonem. Ten pyšně vedl celý Zbiroh k Strousbergovu stádu volů, které zabili a maso si mezi sebou rozdělili. Dokud je vedl hlad a touha po pomstě, byli jednotní. Ale jakmile se najedli, postupně se začali vytrácet a měli strach, že je četníci potrestají.

Strousberg se chystal na cestu do Ruska a zároveň plánoval, že se jednou dostane až do Ameriky. Loučil se s dětmi, lady Mary Ann a Clarencem. Ten mu ještě sděluje, že zjistil zajímavé informace a varuje Strousberga před zrádcem Meiningerem. Strousberg se ale domníval, že Clarence na Meiningera pouze žárlil, a nevěnoval jeho varování velkou pozornost.

Uplynulo několik týdnů a na zámek dorazila zpráva, že Strousberg byl v Rusku zatčen. Byl uvězněn ve věži dlužníků a jemu ani celé rodině již nic nepatří.

5.1.8 SOUMRAK BOHŮ

Lady Mary Ann s pláčem prosila Artura, aby je odvezl z Čech pryč. Artur chvíli váhává, ale nakonec s matčiným nápadem souhlasil. Sami si tajně zabalili jen nejdůležitější věci a vydali se na cestu do Anglie.

Martin byl po čtyřech letech propuštěn z vězení. Před věznicí na něj čekal Uxa, který Šimonovi posílal třicet pět zlatých a vzkaz, že Zbiroh kupuje Colorado. Všichni lidé bydleli společně na zámku a žili na holport.⁶¹ Anna po celou dobu střežila zlatý tolar, který dostala od mladého Strousberga na památku své svatby. Teď ho ale vzrušeně podala Martinovi, který nevěděl, co s ním má dělat. Nakonec ho dal společné kasy. Lidé byli překvapení a v šoku, přičemž jeden z mužů pronesl: „*Co se díváte! Tohle přece muselo přijít. Vždyť je to Andrejs.*“⁶²

Strousberg žil u své bývalé hospodyně, Fejgy, v Berlíně. Byl starý, smutný a sám. Jediný, kdo ho občas přišel navštívit, nebo mu napsal dopis, byl jeho syn Henry. Někdy měl okamžiky, kdy vzrušeně vyprávěl o svých dalších plánech a stavbě panamského

---

⁶¹ V tomto případě holport znamená, že skupina lidí měla společnou kasu, do které všichni podle svých možností přispívali.

⁶² BRANALD, Adolf. *Král železnic*. Československý spisovatel, 1959. s. 523.

průplavu. Nikdo už ho ale nebral vážně a mnozí ho ani neposlouchali. Jen Fejga s ním hrála jeho hru.

5.2 PROSTŘEDÍ

Děj románu se odehrává střídavě v Čechách a v zahraničí. Ve Strousbergově části příběhu se dostáváme do různých koutů Evropy. Nejednou se Strousberg nebo jeho synové objevují v Německu, Anglii, Francii, Rumunsku a Rusku. Strousberg se nejčastěji představuje v drahých přijímacích salónech a luxusních vagonových vozech.

Česká část příběhu se odehrává v okolí Zbiroha a vesniček Holoubkov a Františkov. Lidé, Strousbergovi zaměstnanci, jsou nejčastěji zobrazováni v práci na hutích, ve svých chalupách, v hostinci nebo na útěku v lese.

5.3 POSTAVY

V Branaldově románu Král železnic se prolínají dvě již zmíněné dějové linie, proto je i v tomto díle počet postav vysoký. Hlavní pozornost autor věnoval popisu doktora Strousberga, z druhé příběhové linie považují za nezbytné popsat postavy Andrejsů a Uxy z Nýřan.

Autor popisuje doktora Strousberga jako muže, jenž „*rád jezdí čtyřspřežím, přijímá knížata v županu z pravého čínského hedvábí*“⁶³, „*nekouří a nepije, dává přednost lineburskému sýru a jitrnicím před gourmandskými výstřednostmi, rád zpívá, a najde-li k tomu čas, ukládá svým dětem vtípné matematické úkoly*“.⁶⁴ Je velmi vzdělaný, lidé čekají hodiny, aby se s ním mohli setkat, a spousta z nich touží být tak bohatý a úspěšný jako doktor Strousberg. Je také výborný řečník a manipulátor. Jeden z novinářů o něm v knize vypráví, že „*je to bohém, zamilovaný do techniky, ač jí nerozumí ani za mák. Jeho fantasie má delší nohy než čas. Proto hodně riskuje. Více spekulant než myslitel - ačkoliv se za takového rád vydává. Velmi ješitný*“.⁶⁵ Je dvacet pět let ženatý a se svou manželkou lady Mary Ann měl sedm dětí.

Lady Mary Ann v jedné kapitole vzpomíná, čím ji Strousberg okouznil a proč si ho vzala za manžela. Postupně dochází k závěru, že si ho vzala hlavně z toho důvodu, že její rodiče se sňatkem nesouhlasili. Mary Ann je velmi chladná a uzavřená žena, která nedává své emoce najevo. Strousberg je několikrát zklamán, protože od své choti očekává vřelá slova pochvaly nebo uznání či jakýkoli projev vroucích citů, ale žádných se mu nedostává.

---

⁶³ BRANALD, Adolf. *Král železnic*. Československý spisovatel, 1959. s. 9.

⁶⁴ Tamtéž, s. 99.

⁶⁵ Tamtéž, s. 159.

Plná emocí a rozhořčení je pouze ve chvíli, kdy přemlouvá svého syna, aby konečně ze Zbirohu odjeli.

Strousbergův rádce a poradce Clarence je upoután na invalidní vozík. Chtěl spáchat sebevraždu a střelil se pistolí do hlavy. Špatně mířil, trefil se do míchy a od té doby je odkázán na kolečkové křeslo a pomoc druhých, neboť je od hlavy po paty ochrnutý. Se Strousbergem ale tvoří ideální dvojici. Clarence je velmi chytrý a bystrý, téměř na každý problém najde řešení a především domýšlí veškeré důsledky, a případně Strousberga varuje před špatným dopadem jeho činů. Strousberg využívá Clarencových nápadů a varování ve svůj prospěch a nejednou se ke Clarencovi vrátil s prosbou o pomoc.

Meininger je Strousbergův nejvěrnější komorník a zároveň i důvěrník. Doprovází ho na dalekých cestách, zařizuje pro něj důležité schůzky a recepce. Jakmile ale zjistí, že Strousberg už dlouho velkým pánem nebude, rozhodne se sám sebe zachránit a Strousberga zradí.

Nejstarší Andrejs, Jakub, je starý a již slepý muž. Kraj ale velmi dobře zná a dokáže se v něm bez problémů pohybovat i poslepu. Lidé ho mají rádi, je velký vypravěč a někteří ho dokonce berou za proroka. Zemře při velké povodni, aniž by se dozvěděl o Strousbergově konci. Jeho mladší syn, Martin, se ožení s Annou. Martin se v celém příběhu moc neprojevuje a častěji spíše mlčí, než aby bojoval za chalupu nebo společné zájmy jako Šimon. Martin musí být zodpovědný, musí myslet na Annu i na jejich dítě a nemůže si dovolit, aby měl problémy s četníky. Naopak Šimon nemá z ničeho strach, bojuje nejen za rodinnou chalupu, ale i za společnou bratrskou kasu a milovanou Teresu.

Anna a Teresa jsou téměř jediné ženské postavy, které se vyskytují ve zbirožské části příběhu. Jediným společným bodem je, že obě dívky jsou provdány za Andrejsovy syny. Anna je provdaná za Martina, Terese a Šimonovi dal požehnání starý Jakub. Anna je klidná, tichá žena, která dělá vše, co se od ní očekává. Od svatby opatruje peníz, který dostala darem od mladého Strousberga, a doufá, že díky jejímu penízku začnou brzy nový život. Teresa, původem z Itálie, je živé a nebojácné povahy, která se musí několikrát rozhodovat mezi svým otcem a Šimonem. Je silnější než Anna, nikomu nic nevyčítá, je smířená s během událostí a nepřestává věřit, že jednou bude lépe.

Uxa z Nýřan je postavou, která se v románu objeví jen párkrát. Jeho úloha je ale velmi důležitá, neboť dá lid dohromady. Svým proslovem je přesvědčí, aby se společnými silami Strousbergovi postavili. Svým zapáleným projevem je donutí, aby se spojili jako skupina a bojovali za společný cíl, bratrskou kasu. V knize se vyskytne ještě několikrát. Například posílá Šimonovi noviny, aby lidé na Zbirožsku věděli, co se děje ve světě.

A když je Martin propuštěn z plzeňské věznice, Uxa na něj čeká, aby mu vyřídil, kde se má sejít se svým bratrem, a posílá Šimonovi peníze.

Postava Uxy je založená na skutečném osudu muže, jehož celé jméno bylo Antonín Uxa. Žil v letech 1847 - 1894, byl havířem a revolucionářem, zakládal a podporoval dělnické spolky a několikrát se dostal do sporu s četníky. V Příkosicích u Rokycan je mu věnován pomník, v Nýřanech a v Rokycanech jsou po něm pojmenovány ulice a Západočeské uhelné doly po něm v 80. letech 20. století pojmenovali důl.⁶⁶

5.4 KOMPOZICE

Kniha je rozdělena do osmi částí, z nichž každá nese svůj název, a jednotlivé kapitoly jsou číslovány římskými číslicemi. První část je nejobsáhlejší a má osm kapitol. Následující tři části knihy mají stejný počet kapitol, a sice šest. Pátá část je druhá nejobsáhlejší a má sedm kapitol. Od šesté části už se počet kapitol snižuje. Šestá má kapitol pět, poslední dvě části jen čtyři kapitoly.

Kompozice knihy je chronologická. Zajímavá je část hned na začátku knihy, kdy Strousberg sestupuje po schodech ze svého domu na ulici. Lidé na něj čekají, mávají mu, oslavují ho a vidí v něm svůj životní vzor. Na konci románu po těch stejných schodech sestupuje jiný muž, kterému se dostává stejné pozornosti a nadšení jako kdysi doktoru Strousbergovi, který je nyní jen jedním z davu.

V celé knize převažuje er forma nezaujatého vypravěče. Dvě kapitoly byly psány ich formou. Jednalo se o vnitřní zpověď lady Mary Ann a Clarencovu přednášku pro mladého Strousberga. Nepřímá řeč je v románu častější než řeč přímá. Nepřímou řečí autor popisuje myšlenkové pochody jednotlivých postav, jejich jednání a vzpomínky. Přímé řeči autor využil hlavně při Strousbergových přesvědčivých projevech a obhajobách.

Za zmínku stojí i samotné názvy kapitol. Manchester si koncem 18. století prošel průmyslovou revolucí, která udělala z dosud neznámého městečka velké obchodní centrum. Strousberg chtěl stejným způsobem proslavit i neznámý český Zbiroh. Chtěl z něj udělat jedno z důležitých měst, které bude známé po celé Evropě, proto je první kapitola pojmenována Český Manchestr. V druhé kapitole je odkaz na Bibli, konkrétně na Babylonskou věž. Během přestavby Zbirohu mají lidé strach, že Strousbergům jednou spadne celý zámek na hlavu, neboť úpravy, které si mladý Strousberg vymyslel, jsou nepřijatelné. Šimon otce uklidňuje slovy „*jen ať jim to spadne- nebude to po první, co*

---

⁶⁶ Nýřany: Oficiální stránky města. Antonín Uxa [online]. Oficiální stránky města Nýřany, ©2016. [Cit. 24. 5. 2016]. Dostupné z: <http://www.nyranycy.cz/mesto/o-meste/historie/historie-nyran/antonin-uxa/>

*spadlo takový bláznivý dílo. Tenkrát - ta babylonská věž - lidi tak už nevěděli co roupama, ale pánbůh je fiškus, zmátl jim jazyky a pak jim pustil dílo na hlavu.*⁶⁷ Ve třetí kapitole s názvem Fosfor dochází k velkému a otevřenému rozuzlení ohledně této látky ve zbirožské rudě, která se fosforem stává bezcenná a nelze ji využít pro práci na bessemerech. Sám název kapitoly napovídá, jakým směrem se bude následující děj ubírat. Název čtvrté kapitoly je věnován Arturu Strousbergovi, který byl ve Francii během ledna 1870 s diplomatickými úmysly. Byl ale zatčen a vyslýchán. Dokonce i v době, kdy už byl ve Francii nastolen mír. Později v červnu téhož roku dostal vyznamenání, Železný kříž. Kapitola Oheň a voda popisuje Strousbergovu snahu najít na Zbirožsku kvalitní rudu, i když to není možné. V dolech lidé pracují s dynamitem a Šimon se chystá vyhodit bessemer, který teď stojí na místě jejich chalupy, do povětří. Než stihne svůj plán uskutečnit, přizene se obrovská povodeň, která vše spláchne. Konečně v kapitole Vlk proti vlku se celý svět dozvídá, že se Strousbergem je konec. Ten se ještě chvíli snaží přesvědčovat, že má situaci pod kontrolou, a téměř se zdá, že se ze svého problému opět dostane. V celém příběhu proti sobě neustále stojí dva velcí rivalové, rody Strousbergů a Rotschildů, neboť králem železnic může být jen jedna rodina. Další kapitola s názvem Generální útok se dá vykládat dvojím způsobem. Může jít o Šimonovo vedení lidí z městečka k Strousbergovu stádu volů. Spoustu volů zabijí, aby se najedli. Zároveň se obhajují, že si jen berou, co jim Strousberg dluží. Generálním útokem také může být myšlena skutečnost, že Strousberg je definitivně zatčen a jeho činy jsou prohlášeny za největší zlodějinu století. Poslední kapitola, Soumrak bohů, je plná novinových článků o Strousbergovi a jeho konci. Jeho svět skončil a lidé už ho neobdivovali a neuctívali jako dřív. Kapitola je možná pojmenována právě takto jako odkaz na staré severské pověsti, ve kterých se vypráví o vzniku světa a jeho konci, o radostech bohů a jejich utrpení. A lidé Strousberga obdivovali a možná ho přeneseně za svého boha i chvíli považovali.

5.5 JAZYK

Při jazykovém rozboru díla musíme opět brát v úvahu dvě linie postav, které se liší původem, vzděláním a řečnickými schopnostmi. Doktor Strousberg, jeho manželka, děti a kolegové používali spisovný jazyk. Ani jedna z postav nebyla původem z Čech, proto se v knize mnohokrát vyskytují celé věty v němčině, angličtině a dokonce i ve francouzštině bez dalšího překladu. Například Strousberg vítá svou návštěvu slovy: „*Willkommen, mein*

---

⁶⁷ BRANALD, Adolf. *Král železnic*. Československý spisovatel, 1959. s. 83.

*lieber Runge!*⁶⁸ a při rozloučení jí přeje šťastnou cestu: „*Gute Reise, mein lieber Goldschmidt.*“⁶⁹ Clarence během rozhovoru se Strousbergem ohledně titulu krále železnic použije němčinu i angličtinu, aby tím zdůraznil, jak moc je titul pro Strousberga důležitý: „*Der König der Eisenbahnen. The King of Railroads.*“⁷⁰ Párkrát se v knize vyskytnou jen anglická slova, například ve větě *Lunch se podává v jednu.*⁷¹ Později se v knize vyskytnou i komplikovanější německé věty, k jejichž překladu jsem musela použít slovník.

V české části příběhu se vyskytuje hovorová čeština. Často jsou používána slangová slova. Například *partafíra*⁷² dává pozor na své lidi při přestavbě zámku, Strousberg chce jít s hutníky do *holportu*⁷³, ale Uxa jim radí, ať dají Strousbergovi nejdřív do ruky *cuchpant*⁷⁴ a ať zkusí dělat alespoň to, co dělá *rampajzlík*⁷⁵ u měchu. Dále se často vyskytují slova dnes již archaická a v běžné řeči nepoužívaná, například prefekt města se prochází v chocholaté *čáce*, Strousbergové v černých *redingotech* a muzikanti hráli vídeňský *galop*.⁷⁶

5.6 REAKCE NA KRÁLE ŽELEZNIC

Historický román Král železnic byl poprvé vydán v roce 1959, tedy osmdesát dva let poté, co byl Strousberg za své podvody odsouzen. Jak kritika vnímala tento román Adolfa Branalda? A poučil se Branald z kritik, které si vyslechl o deset let dříve za Severní nádraží a Lazaretní vlak?

5.6.1 STESK NAD DÍLY, KTERÁ SE OPOZDILA

Bohumír Macák ve svém článku z šestého čísla časopisu Host do domu z roku 1959 posuzuje tři nově vydané knihy. První dílo je Hříšné město Františky Pecháčkové, které je pro autora článku zklamáním, ačkoli první knihy měly velký potenciál. Další kritizovanou knihou je Setkání v Karlových Varech od K. J. Beneše. Autorovi je vyčítáno, že důkladně nepromyslel své dílo až do konce, ačkoli k tomu měl předpoklady. Třetím románem byl Král železnic.

V první části článku je Branald chválen za svůj vypravěčský talent a promyšlenou kompozici románu. Je vyzdvihována jeho schopnost dokonale vykreslit události a situace,

---

⁶⁸ Tamtéž, s. 15.

⁶⁹ BRANALD, Adolf. *Král železnic*. Československý spisovatel, 1959. s. 32.

⁷⁰ Tamtéž, s. 30.

⁷¹ Tamtéž, s. 9.

⁷² Tamtéž, s. 82.

⁷³ Tamtéž, s. 224.

⁷⁴ Tamtéž, s. 225.

⁷⁵ Tamtéž, s. 225.

⁷⁶ Tamtéž, s. 126.

které čtenář s postavami příběhu prožívá. Také je oceněna rovnováha mezi autorovou fantazií a racionální částí románu.

V druhé části se Bohumír Macák ptá, proč si dal Branald práci s pětiset stránkovým románem s dnes již historickou tematikou? Proč se autor věnoval jednomu z velkých zločinců, ačkoli právě o nich už bylo napsáno románů dost? Závěrem článku píše, že „*jeho román je virtuózně zahraná skladba, ale působí na nás jako melodie z proslulé zamrzlé trubky, jež zazněla opožděně.*“⁷⁷

5.6.2 NOVÝ HISTORICKÝ ROMÁN

Další reakcí na román je článek Jana Petermichla z Rudého práva dne 11. července 1959. Autor oceňuje Branaldovu schopnost „mít v malíku“ dobu, o které chce psát. Branald dokáže popsat prostředí bohatého obchodníka stejně jako chudé dělníky při práci u pecí a vtáhne čtenáře do děje, který je živý a plný napětí.

Kritika se soustředí opět na postavy příběhu. Zatímco Strousberg je v knize detailně popsán jak z hlediska vnějšího, tak psychologického, ostatní postavy už se takové pozornosti nedočkaly. Dělničtí hrdinové již nemají v Branaldovi takovou oporu, nemá jejich psychologii tak nastudovanou, jako tomu bylo v případě doktora Strousberga. Právě tyto postavy nejsou tak charakterově a psychologicky rozlišeny, jak by být mohly.

I přes menší výhrady k postavám Jan Petermichl na konci článku shrnuje, že kniha je napsána s dokonalou znalostí spisovatelského řemesla a jde o zajímavé prozaické dílo s historickou tematikou.

5.6.3 HISTORICKÝ ROMÁN MÁ BUDOUCNOST: HOVOŘÍME S ADOLFEM BRANALDEM

Třetí článek je rozhovor Adolfa Branalda s Alexejem Kusákem. Rozhovor byl zveřejněn v Kultuře 15. ledna 1959 a tématem byla budoucnost historického románu u nás.

Adolf Branald říká: „*chtěl jsem napsat první český podnikatelský román a současně román o lidské odpovědnosti za osudy ostatních lidí.*“⁷⁸ K tématu románu se prý dostal úplnou náhodou. Během četby knihy objevil jméno Strousberg, které do té doby neznal. Přečetl si pár jeho životopisů a jel na Zbiroh, aby se o něm dozvěděl od místních lidí. Ti na Strousberga velmi hezky vzpomínali, což Branalda popudilo. Domníval se totiž, že jakmile někdo svého pána chválí, něco za tím bude.

---

⁷⁷ MACÁK, Bohumír. Stesk nad díly, která se opozdila. *Host do domu*. 1959, roč. 6, č. 11, s. 506- 508.

⁷⁸ KUSÁK, Alexej. Historický román má budoucnost: hovoříme s Adolfem Branaldem. *Kultura*. 1959, roč. 3, č. 2, s. 1- 2.

Sběr materiálu bral Branald velmi důkladně. Na knize pracoval čtyři roky, přečetl řadu cizích knih, spoustu novinových výstřižků a dokonce si dopisoval s lidmi z Německa, kteří o Strousbergovi něco věděli.

Branald v rozhovoru vypráví téměř kouzelnou historku. Do své knihy potřeboval muže, který za žádnou cenu svou chalupu neprodá, ačkoli tím Stroubergovi doslova stojí v cestě. V románu ho pojmenoval Šimon. Jednoho dne, když jel s přítelem na Františkov studovat prostředí, uviděl chaloupku. Když na ni zaklepal, vyšel starý muž a představil se jako Šimon. Když se starý muž dozvěděl, že Branald přijel psát o Strousbergovi, stařík pronesl „*a to jste na správné adrese. Tady o tu chalupu se tatik soudil se Strousbergem, u kterého dělal.*“⁷⁹ Alexeji Kusákovi se příhoda zdá téměř nadpřirozená, ale Branald ve svém projevu pokračuje a uvádí příběh na pravou míru. Než začne psát, důkladně si prostuduje materiál. A při důkladem studiu materiálu spisovatel narazí na spoustu reálných detailů. Navíc téma chalupy a boje o ni je stejně staré jako hutnické řemeslo. A jméno Šimon si vybral ze seznamu Strousbergových zaměstnanců. Postavy si vždycky pojmenovává již ve fázi studia materiálu a pátrání po detailech.

Ke konci rozhovoru pokládá Alexej Kusák dvě otázky. První otázkou se ptá, co si Branald myslí o historickém románu. Má budoucnost? Adolf Branald vnímá historický román jako nezbytný, jako průkopníka v historii, neboť se nemůže celé 19. století odrážet pouze v dílech Aloise Jiráska a Františka Palackého. Také se domnívá, že je nutné mít historické romány, které spisovatelé píšou současnými očima. Druhou otázkou Kusák zjišťuje, co má do budoucna v plánu autor Krále železnic. V době rozhovoru měl Branald rozpracované dvě knihy a dokonce měl název pro plánovanou science fiction knihu *Sentimentální vynálezce*.

5.6.4 ÚVAHY NAD SOUČASNOU PRÓZOU

Vladimír Mináč se ve svém článku *Úvahy nad českou prózou pro Plamen* z roku 1959 zabývá otázkou současné prózy. Hned v úvodu musí konstatovat, že žádná z nově vydaných knih se k současné próze řadit nemůže.

Bohumíru Poláchovi a jeho knize *Návrat Jiřího Skály* vyčítá, že dostatečně nevyužil příležitostí, které se mu v příběhu naskytly, a že postavy popsal jen velmi povrchně a zběžně. Román Marie Kubátové s názvem *Studentské romaneto* je v doslovu datováno do let 1957 - 59. Vladimír Mináč však poukazuje na skutečnost, že atmosféra příběhu a řeč jednotlivých postav tomuto datování neodpovídá a řadí dílo o třicet let zpět. Autor článku

---

⁷⁹ KUSÁK, Alexej. Historický román má budoucnost: hovoříme s Adolfem Branaldem. *Kultura*. 1959, roč. 3, č. 2, s. 1- 2.

se pomalu loučí s nadějí, že alespoň jedna z knih bude o současných a všedních starostech, které je trápí. Dalším kritizovaným dílem je Pavel Naumann a jeho *Lítice*. V knize se snažil napodobit antickou tragédií, ale bez zásadních znaků, takže dílo Vladimír Mináč odsoudí jako zbytečné gesto. Stříbrnou chvíli od Jana Mareše nazve plácáním, které neříká nic a jen zabíjí čas. Modré a bílé dny Arnošta Vaněčka řadí mezi knihy, u kterých po pár hodinách čtenář neví, o čem se v příběhu vlastně psalo. A chce-li se čtenář dostat až do začátku novověku, může si přečíst knížku *Virakoča* od Zdeňka Lorence.

Král železnic Adolfa Branalda je podle Vladimíra Mináče skvěle napsaná historie doktora Strousberga. Z knihy je cítit, že byla psána s chutí a důkladnou znalostí materiálu v Strousbergově části příběhu. U rodiny Andrejsů již Branald takový materiál neměl, proto na Mináče postavy působí nevěrohodně a nepravdivě. Branaldovi také kritizuje motivy, se kterými pracoval, a sice že „*kapitalismus byl hodně špatný a vykořisťovatelský systém a že kapitalisté mezi sebou byli vlky; což nejsou moc průkopnické myšlenky.*“⁸⁰ Závěrem svého článku píše, že když se Branald tak důkladně věnuje pečlivé přípravě na své knihy, měl by objevovat i nové hodnoty a ne jen rozmnožovat ty staré.

5.6.5 HISTORICKÝ ROMÁN NA NOVÝCH CESTÁCH?

V roce 1959 vyšel pro časopis *Kultura* článek Václava Stejskala na téma *Historický román na nových cestách?* Uvedl ho tvrzením, že bude určitě patřit mezi nejčtenější díla současné prózy.

Václav Stejskal vyzdvihuje Branaldovu schopnost pro dramatičnost, široké spektrum postav i prostředí a nastudované materiály. Označuje Krále železnic jako zajímavý a propracovaný obraz minulé doby. Ptá se, jaký je ale smysl zobrazení této historie a jejich hrdinů?

Autor se domnívá, že si Branald vybral Strousberga za svého románového hrdinu jen kvůli jeho zajímavému a divokému životu, protože ačkoli má vlastní systém, chybí mu nápady, jak skutečně tvořit. Podle Stejskala jde Strousbergovi spíše o hru na mocného, chytrého a obdivovaného muže, kterému ale chybí trocha tragičnosti, jež by byla v jeho dramatickém vzestupu i pádu pochopitelná. Vidí ve Strousbergovi pouze pozéra, který pro efekt udělá vše.

Čtenáři je svět burz a obchodování představován v romantickém duchu jako jedno velké dobrodružství. Strousberg se v některých případech zdá být spíše „*naivním*,

---

⁸⁰ MINÁČ, Vladimír. Úvahy nad současnou prózou. *Plamen*. 1959, roč. 1, č. 1, s. 104- 107.

*velkorysým snilkem, uštvaným mocnějšími konkurenty než gaunerem.*⁸¹ Branald přesvědčivě popisuje zajímavosti burzovního obchodování, cestování a život vysokých úředníků, ale jakoby zapomněl už tak přesvědčivě popsat i ty, kterých se všechny Strousbergovy manévry týkaly.

Celý román je vystavěn na protikladu dvou různých prostředí. Strousberg ale v knize nemá stejně vážného protihráče, neboť postavy Andrejsů už nejsou vykresleny tak věrohodně. Spíše na čtenáře působí romantickým dojem - smrt Jakuba během velké povodně, dojemný návrat Martina z vězení a silná láska Šimona k Terese. Branaldovi je tedy hlavně vyčítáno, že domácí postavy neměl čtenář šanci více poznat, že nejsou tak psychologicky propracovány. Zatímco Strousberga jsme mohli pozorovat při práci v kanceláři i doma s rodinou.

V závěru článku Stejskal uvádí, že Branald správně poznal, kde má česká literatura mezery a snažil se je vyplnit. Oceňuje Branaldův přístup k materiálům a jeho vypravěčské schopnosti, stejně jako znalost psychologie svého čtenáře. Ale neodpustí si poznámku, že *„znalost života a znalost živého člověka tu byla zřejmě přece jen menší než znalost dokumentárního materiálu a než intelektuální síla spisovatelova.*⁸²

5.6.6 BRANALDŮV KRÁL ŽELEZNIC

Svatoslav Svoboda napsal svůj článek Branaldův Král železnic do Mladé fronty, který vyšel 22. srpna 1959. Hned v úvodu píše o Branaldově štěstí, neboť lidé netrpělivě a nadšeně očekávají každou jeho další knihu.

Román popisuje jako dramatické vyprávění, během kterého čtenáře neopouští zvědavost, co bude s postavami dále. Má ale k dílu i pár výhrad. Kritizuje Branalda hlavně za skutečnost, že největší pozornost věnoval Strousbergovi a na konci románu se v něm dokonce snaží najít génia. Nelíbí se mu, že nejsilněji na čtenáře působí okamžiky, kdy je ve středu dění Strousberg, zatímco postavy, které se postupně bouří může čtenář jen tušit. Branald pochopil, že musí vykreslit i Strousbergovy největší nepřátele - prostý pracující lid. Jeho snaha ale vyšla naprázdno, jelikož je popisuje v celkovém obrazu jako skupinu a nesnaží se je vykreslit individuálně.

Přes pár nedostatků, které Svatoslav Svoboda v knize našel, hodnotí román jako pozoruhodné umělecké dílo.

---

⁸¹ STEJSKAL, Václav. Historický román na nových cestách? *Kultura*. 1959, roč. 3, č. 30, s. 4.

⁸² STEJSKAL, Václav. Historický román na nových cestách? *Kultura*. 1959, roč. 3, č. 30, s. 4.

6 ZAJÍMAVOSTI

V celé své práci jsem se zabývala Adolfem Branaldem jako spisovatelem a jeho „železničními romány“. Pro ucelenější povahu své práce považuji za důležité připsat i několik zajímavostí o jeho životě a díle.

Většinu svého dětství strávil malý Karel v divadelním prostředí a v kolektivu dospělých lidí. Svou dětskou zlobivou povahu ale nezapřel. V pěti letech rodičům v Plzni utekl a své kamarády provázal muzeem s přednáškou: „*To je obraz ze starých časů. To je socha ze starých časů. To je koberec ze starých časů.*“⁸³

Během povinné vojenské služby se Adolf Branald seznámil s Vladimírem Neffem a stali se z nich přátelé. Po přečtení *Stříbrné paruky* Neff, který v té době pracoval v Československém spisovateli, Branaldovi doporučil, aby rukopis přepsal a zkusil ho vydat u Borových. Přijímal ho Zdeněk Jirotko a román se mu velmi líbil. Také se Branalda ptal na jeho skutečné jméno, protože jméno Branald podle něj znělo moc umělecky.

Během svého působení v Československém spisovateli v letech 1952 - 1959 se seznámil s Bohumilem Hrabalem. Branald byl nadšen jeho povídkami a pomohl mu připravit k vydání jeho prvotinu *Skřivánek na niti* (1959), která ale nikdy nevyšla. Společnou řeč našli hlavně díky železnici, na které oba pracovali.

V roce 1954 Branald požádal začínající spisovatele Zikmunda s Hanzelkou, aby napsali předmluvu pro druhé vydání Valentovy knihy *Druhé housle* (poprvé 1943). Edvard Valenta měl v té době problém s vydáváním svých knih, ale Adolf Branald usoudil, že za další vydání stojí. Panu Zikmundovi se tenkrát líbilo, že za nimi Adolf Branald přijel jako férový člověk, který chce pomoci svému příteli. A tím začalo jejich dlouholeté přátelství.

Při natáčení černobílého filmu *Dědeček automobil* v roce 1956 vzal do rukou kameru i Adolf Branald a natočil první barevný film o filmu. Dokonce si v něm sám Adolf Branald s Milošem Formanem zahráli menší roličku, viz příloha (obr. č. 3). Za film *Dědeček automobil* dostali v San Sebastianu ocenění - Stříbrnou mušli, kterou ale ani jeden z nich nikdy neviděl.⁸⁴ V barevném filmu o filmu zachytil Adolf Branald v dobových kostýmech svou maminku a dcery Helenu s Karlou.

Na Branaldových knihách často spolupracovali dva jeho přátelé ilustrátoři - Cyril Bouda a Kamil Lhoták. Kniha *Kouzelné zrcadlo* (1961) je vyprávěním o Cyrilu Boudovi

---

⁸³ *Potomci slavných: Adolf Branald* [televizní pořad]. Režie Václav Filip. Česko, 2010.

⁸⁴ *Na plovárně s Adolfem Branaldem* [televizní pořad]. Režie Jan Hojtaš. Česko, 2001.

a *Můj přítel Kamil* (1998) je biografie Kamila Lhotáka.

Branaldův syn Richard v pořadu České televize *Potomci slavných* vzpomínal, jak byl jejich dům často plný lidí. Říkal „strejdo“ například Františku Hrubínovi a Jaroslavu Seifertovi. Karla v témže pořadu vzpomínala, jak se se sestrou prosmály dětstvím. Syn Branaldovy dcery Karly, Jiří, považuje za dědečkovu nejlepší knihu Krále železnic.

Adolf Branald posledních dvacet pět let svého života bojoval s těžkou nemocí. Měl silnou vůli, chuť do života a pravidelným psaním se udržoval v kondici. V téměř jednadvadesáti letech prohlásil: „*Já jsem vděčen. Já jsem vděčen životu, já jsem vděčen tomu, kdo stvořil tento svět. Za poznání, které jsem na tomto světě získal. Za to jsem vděčnej. A já si myslím, že to je na konci života, to nejdůležitější. Já mám pocit, který je z nejkrásnějších. Já jsem vděčnej.*“⁸⁵ Byl šťastný za život, který prožil- za svou ženu, kterou nepřestal milovat, a za své děti, které vychoval.

Adolf Branald byl po vzoru svého otce také fanouškem Sparty a čestným členem západní části Prahy. Po jeho smrti po něm pojmenovali jednu ulici v Praze- Řeporyjích. 9. září 2014 byla odhalena pamětní deska Adolfa Branalda, viz příloha (obr. č. 4). Pamětní deska je umístěna před ZŠ Jižní v městské části Prahy 4- Spořilov.⁸⁶

---

⁸⁵ *Na plovárně s Adolfem Branaldem* [televizní pořad]. Režie Jan Hojtaš. Česko, 2001.

⁸⁶ Zasláno do redakce. Adolf Branald má na Spořilově pamětní desku. In: Spořilovské noviny [online]. 10.9.2014 [cit. 24.5.2016]. Dostupné z: <http://www.sporilov.info/view.php?navezclanku=adolf-branald-ma-na-sporilove-pametni-desku&cislocclanku=2014090009>. Path: Homepage; kultura; 10.9.2014.

ZÁVĚR

Cílem mé práce bylo přiblížit osobnost Adolfa Branalda a alespoň část jeho rozsáhlého díla. Většině lidí zůstal v podvědomí jen díky dvěma filmům, které vznikly na motivy jeho knih, a sice *Pozor, vizita!* a *Sestřičky*. Mužská část čtenářstva si možná vzpomene na dětskou knížku *Dědeček automobil*. Tento fakt považuji za skutečně smutný, neboť Branaldovo dílo je velmi obsáhlé a tematicky bohaté, takže každý čtenář by si určitě našel „to své“.

Při zpracování portrétu Adolfa Branalda jsem byla zklamaná, že jediná monografie o tak velkém spisovateli je útlá knížečka od Aleše Hamana. Naštěstí jsem objevila dva pořady České televize, které se Adolfa Branalda přímo týkaly. Šlo o pořady *Na plovárně s...* a *Potomci slavných*. Oba pořady byly studnicí zajímavých informací, ke kterým bych jinak neměla šanci se dostat.

Ze začátku jsem měla z železniční tematiky trochu obavy. Nejsem fanoušek do lokomotiv a vlaky využívám pouze k přepravě z místa na místo. Musím ale přiznat, že mě všechny tři knihy naprosto pohltily. Adolf Branald byl skvělý vypravěč. Knihy byly poutavé, napínavé a několikrát mi při čtení *Lazaretního vlaku* vhrkly slzy do očí. Po dějové stránce mě příběhy skutečně strhly. Trochu problém jsem měla s velkým počtem postav. Několikrát jsem se musela v ději vracet a pro jistotu jsem si psala poznámky, abych věděla, co je která postava vlastně zač. Po jazykové stránce Branald hlavně v *Severním nádraží* nešetřil slangovými výrazy z oblasti železnice. Většinu slov jsem si musela dohledávat, protože jsem se dosud s železničním slangem nesetkala. Byla to ale zajímavá a zábavná zkušenost.

Knihy si skutečně získaly mou pozornost a strávila jsem spousta času hledáním starých fotografií vlakového nádraží Praha - Střed a toulkami po okolí Zbiroha. Kniha *Král železnic* mi byla bližší právě z toho důvodu, že se z velké části odehrávala v okolí mého současného bydliště. Vydala jsem se tedy „po stopách Strousberga“ a objevovala místa plánované železnice a kouzlo Zbirožska. V místech, kudy měla vést železnice z Borku do Kařeza, jsou dosud patrné násypy a v místě, kde měl stát drážní domek, je dnes hájenka. Vlakové nádraží ve Zbiroze již dlouhou dobu nefunguje. Dozvěděla jsem se, že ho měl údajně někdo koupit a v následujících letech chce na nádraží otevřít kavárnu a zachovat historický ráz budovy. Jediný dochovaný vodní hamr se nachází v Dobříví a je veden jako národní kulturní památka. Hamr slouží i jako muzeum. Na prohlídku zbirožského zámku jsem se zatím bohužel nedostala, ale z vyprávění vím, že se o Strousbergovi během

prohlídky moc nedozvím. Prosklená část střechy zámku, kterou nechal vybudovat při přestavbě jeden ze Strousbergových synů, je tam stále. Místnost pod skleněným stropem využil Alfons Mucha jako ateliér při tvorbě Slovanské epopeje. V zahradě zámku se nachází Strousbergovo jezírko.

Adolf Branald neměl štěstí na dobu, ve které psal a vydával své knihy. Při vydání *Severního nádraží* a *Lazaretního vlaku* se kritikům nelíbilo jeho pojetí boje na vlakovém nádraží Praha - Střed, ani mnohost postav, z nichž žádná nebyla hlavní, vůdčí a podle jejich představ. Třetí román vyšel v době, kdy pro změnu nebylo přáno historickým tématům.

Je to opravdu škoda, protože za jeho romány se skrývá spousta usilovné práce a spousta času, který věnoval sbírání materiálů.

Závěrem své práce bych jen chtěla podotknout, že ačkoli nešlo o typicky dívčí výběr tématu, nikdy jsem svého výběru nelitovala. Branaldův spisovatelský talent mě okouzлил i v knize *Dědeček automobil*, kterou jsem přečetla jedním dechem, a *Stříbrné paruce*, do které jsem zatím jen nahlédla. Pokud to bude možné, ráda bych se v budoucnu Adolfu Branaldovi dále věnovala a pokusila se zkontaktovat i jeho děti a požádala je o rozhovor.

RESUMÉ

This bachelor thesis with name „The Railway novels by Adolf Branald and reaction on them in time context“ is divided into six chapters. First chapter is about time context, precisely about literary situation between years 1945 and 1960. Second chapter is about author's life and some of his books. Third chapter describes novel North Station- the story, surroundings, characters, composition, language and reaction on this novel. The structure is same in the next two chapters- Hospital train and King of Railroads

The main focus of this work was to remind the one big Czech author.

SEZNAM LITERATURY

Monografie

BRANALD, Adolf. *Severní nádraží. Lazaretní vlak*. 5. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1965.

BRANALD, Adolf. *Král železnic*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1959.

BURIÁNEK, František. *O současné české literatuře: Výbor z kritických statí 1945- 1980*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1982.

HAMAN, Aleš. *Adolf Branald*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1963.

JANOUSEK, Pavel a kol. *Přehledné dějiny české literatury 1945- 1989*. 1. vyd. Praha: Academia, 2012. ISBN 978- 80- 200- 2057- 4.

Novinové a časopisové články

BURIÁNEK, František. Román o pražském povstání. *Zemědělské noviny*, 18. 11. 1950, roč. 6, č. 271, s. 4.

KUSÁK, Alexej. Historický román má budoucnost: hovoříme s Adolfem Branaldem. *Kultura*. 1959, roč. 3, č. 2, s. 1- 2.

MACÁK, Bohumír. Stesk nad díly, která se opozdila. *Host do domu*. 1959, roč. 6, č. 11, s. 506- 508.

MINÁČ, Vladimír. Úvahy nad současnou prózou. *Plamen*. 1959, roč. 1, č. 1, s. 104- 107.

SKÁLA, Ivan. Slibný realistický román. *Rudé právo*. 22. 10. 1949, roč. 29, č. 249, s. 5.

SKÁLA, Ivan. Nepravdivý obraz našeho osvobozenického boje. *Rudé právo*, 1. 10. 1950, roč. 30, č. 234, s. 5.

STEJSKAL, Václav. Historický román na nových cestách? *Kultura*. 1959, roč. 3, č. 30, s. 4.

STUHL, Miroslav. Branaldův Lazaretní vlak. *Lidové noviny*, 27. 9. 1950, roč. 58, č. 227, s. 5.

ŠTEFÁNEK, Josef. Zápas o román pokračuje. *Tvorba*. 1949, roč. 18, č. 49, s. 1169- 1170.

ŠTERN, Jan. Boj o hrdinu v naší literatuře. *Tvorba*. 1950, roč. 19, č. 44, s. 1059- 1061.

Pořady ČT, film

Dědeček automobil, 1956 [film]. Režie Alfréd Radok. Československo.

Na plovárně s Adolfem Branaldem, 2001. [online], poslední aktualizace 2014 [cit. 16. 2. 2014]. Česká televize. Dostupné z www:

<<http://www.ceskatelevize.cz/porady/1093836883-na-plovarne-s-adolfem-branaldem/20136816012-adolf-branald/video/>>.

Potomci slavných: Adolf Branald, 2010. [online], poslední aktualizace 2014 [cit. 16. 2. 2014]. Česká televize. Dostupné z www:

<<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1043766361-potomci-slavnych/210572230100004-potomci-slavnych-adolf-branald/>>

Internetové zdroje

Nýřany: Oficiální stránky města. *Antonín Uxa* [online]. Oficiální stránky města Nýřany, ©2016. [Cit. 24.5.2016]. Dostupné z: <http://www.nyranycz/mesto/omeste/historie/historie-nyran/antonin-uxa/>

Zasláno do redakce. Adolf Branald má na Spořilově pamětní desku. In: *Spořilovské noviny* [online]. 10.9.2014 [cit. 24.5.2016]. Dostupné z:<http://www.sporilov.info/view.php?navezclanku=adolf-branald-ma-na-sporilove-pametni-desku&cisloclanku=2014090009>. Path: Homepage; kultura; 10.9.2014.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1

Fotografie Adolfa Branalda

(Zdroj: <http://www.ukp98.cz/polabi/labe/obce/tp/moldava.htm>)

Příloha č. 2

Podpis Adolfa Branalda

(Zdroj: <http://www.autogramy.unas.cz/podpisy-7.php>)

Příloha č. 3

Adolf Branald s Milošem Formanem ve filmu Dědeček automobil jako bratři Lumierové

(Zdroj: printscreen z filmu Dědeček automobil)

Příloha č. 4

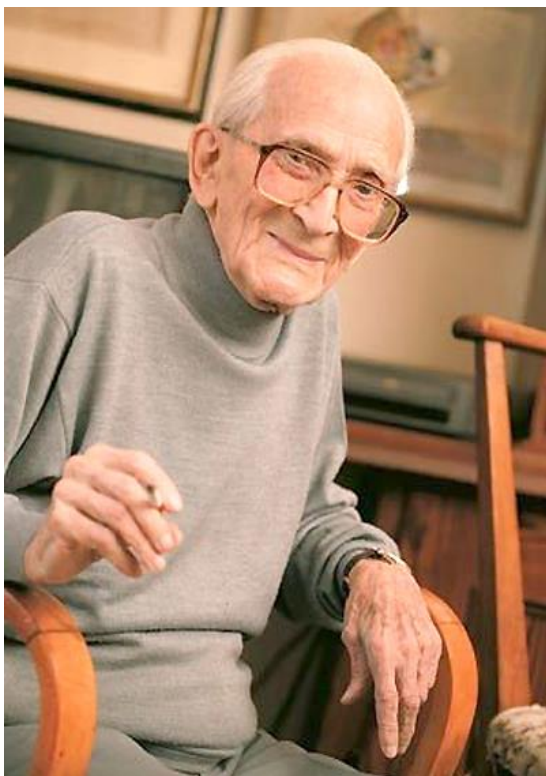
Pamětní deska Adolfa Branalda a jeho dcera Karla Hejduková

(Zdroj: http://praha.idnes.cz/foto.aspx?r=me-hlidac&foto1=ME155dba0_vim_f2014_09_12F113025_01.jpg)

PŘÍLOHY

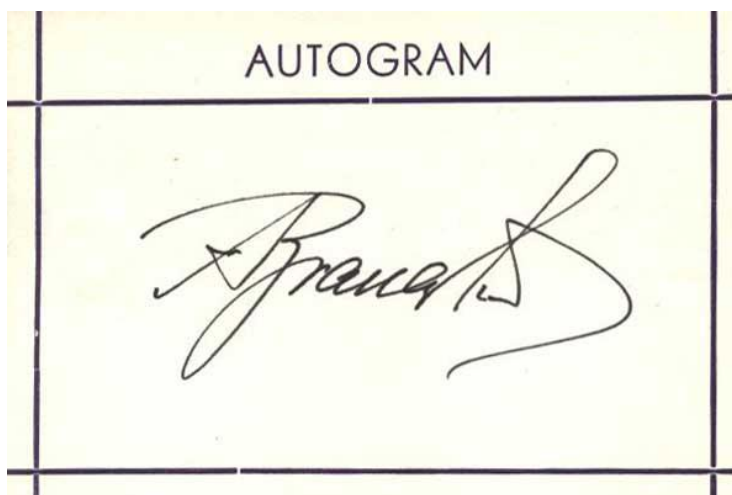
Příloha č. 1

Fotografie Adolfa Branalda.

Příloha č. 2

Podpis Adolfa Branalda.

Příloha č. 3

Adolf Branald a Miloš Forman ve filmu Dědeček automobil jako bratři Lumierové.

Příloha č. 4

Památník Adolfa Branalda a jeho dcera Karla.

